

התמודדות המשק מול משבר נגיף הקורונה בהשוואה למדינות המפותחות

כתיבה: חדוה קפלינסקי ועמי צדיק, כלכלנים | אישור: עמי צדיק, מנהל המחלקה לפיקוח תקציבי
תאריך: י"ג ניסן תש"ף, 7 באפריל 2020

סקירה מקרו כלכלית

תוכן עניינים

1	תמצית
3	1. רקע: הטלת הגבלות בגין התפרצות נגיף הקורונה
5	2. מצב המשק ערב המשבר
5	2.1 התוצר
5	2.2 הגירעון
6	2.3 יחס חוב ותשלומי ריבית מהתוצר
8	2.4 תעסוקה
8	2.4.1 נתונים ערב המשבר
9	2.4.2 שינוי עם פרוץ המשבר
12	2.5 שער הריבית והמדיניות המוניטרית
13	3. כלי מדיניות עיקריים בישראל
14	3.1 מדיניות פискаלית
14	3.1.1 רקע
14	3.1.2 חבילת הצעדים
19	3.2 מדיניות מוניטרית
21	4. צעדי התמיכה במדינות ה-OECD
21	4.1 כלי מדיניות פискаלית
21	4.1.1 סיוע לעסקים קטנים ובינוניים
22	4.1.2 סיוע בתחום התעסוקה
24	4.1.3 משקל הצעדים בתוצר
26	4.2 כלי מדיניות מוניטרית
27	5. סיכום: השפעות המשבר על הכלכלה
27	5.1 השוואה למשבר 2008
29	5.2 השפעות כלכליות עיקריות
32	5.3 השוואת הצעדים שננקטו במדינות המפותחות
34	נספחים

תמצית

מסמך זה עוסק בניתוח התמודדות המשק מול משבר נגיף הקורונה בהשוואה למדינות המפותחות. המסמך כולל תיאור התפשטות נגיף הקורונה בישראל ובעיקר המגבלות והסגרים שהוטלו על האוכלוסייה, נתונים על מצב המשק, ערב המשבר, לרבות התוצר, התעסוקה, הגרעון ויחס חוב-תוצר בהשוואה למדינות המפותחות, כלי מדיניות שננקטו בישראל ובמדינות המפותחות והשפעות עיקריות של המשבר על המשק. בסוף דצמבר 2019 התפרץ בסין נגיף הקורונה ובתוך שבועות ספורים התפשט למדינות רבות ברחבי העולם. קצב ההדבקה המהיר יחסית ושיעור התמותה הגבוה ביחס לחולים הובילו מדינות רבות לנקוט בצעדי בידוד והסגר על האוכלוסייה אשר הובילו להשבתה חלקית של ענפי כלכלה רבים. להאטה בייצור ובסחר העולמי ולירידה חדה בביקושים.

בהשוואת מצב המשק טרום המשבר ב-2008 למצב במשק המשק ב-2019 נמצא כי:

- הצמיחה בתוצר ערב המשבר בשנת 2008 (6.2%) היתה גבוהה יותר מאשר ערב המשבר הנוכחי (3.5%).
- שיעור הגירעון מהתוצר ערב המשבר בשנת 2008 (0%) היה נמוך משמעותית מאשר ערב המשבר בשנת 2019 (3.7%).
- יחס חוב-תוצר (59.9%) ויחס תשלומי ריבית מהתוצר (2.2%) כיום טובים יותר מאשר ערב המשבר בשנת 2008, בגין המשמעת הפיסקלית והירידה המהירה יחסית בעשור האחרון.
- נתוני שוק העבודה בשנת 2019, שיעור אבלה 3.3% ושיעור השתתפות 80.5% טובים יותר מאשר ערב המשבר בשנת 2008.
- ערב המשבר הכלכלי של 2008, היה שער הריבית 4.25%, והופחת בכמה צעדים עד ל-0.5% באפריל 2009. בנוסף להפחתת הריבית נעשה שימוש גם בכלים נוספים, ערב המשבר הנוכחי שער הריבית של בנק ישראל הוא 0.25%.

המדיניות הכלכלית בתקופת המשבר נחלקת לשתי תקופות –

בעת המשבר: פעולות סיוע לשם **הישרדות** משקי הבית, העסקים והארגונים (המגזר השלישי), ובעיקר על-ידי אספקת נזילות והשעיית הוצאות ומיסים.

לאחר המשבר: פעולות לשם **הצלת** העסקים והארגונים ו**העלאת ביקושים** לשם חזרה מהירה למסלול של צמיחה מהירה.

פעולות אלו דורשות הגדלה ניכרת של ההוצאה הציבורית ושל הגירעון. אולם, **קיים יחס תחלופה בין הצורך להעלאת הגרעון למימון הסיוע להישרדות בעת המשבר והסיוע לצמיחה לאחר המשבר, לבין הסיכונים הקיימים בהעלאה גבוהה מדי.**

כלים פיסקליים בישראל: חבילת צעדים כלכליים בסך של **80 מיליארד ש"ח**, הנחלקים לארבעה תחומים: תחום הבריאות (**כ-11 מיליארד ש"ח**), תחום הביטחון הסוציאלי (**כ-20 מיליארד ש"ח**), תחום הסיוע לעסקים (**כ-42 מיליארד ש"ח**) ותחום האצה בעת היציאה מהמשבר (**כ-8 מיליארד ש"ח**).

על פי החלוקה של משרד האוצר, כ-50 מיליארד ש"ח יוקצו למשק בהוצאה ישירה וכ-30 מיליארד ש"ח בצורה של פתרונות אשראי, ערבויות ודחיית הכנסות. סך התוכנית מהווה כ-5.7% בתוצר, מתוכה כ-3.6% מרכיב פיסקלי, של הוצאה ישירה ו-2.1% מרכיב אשראי וערבויות ודחיה וויתור על הכנסות.

כלים מוניטריים בישראל: הזרמת נזילות לשוק האג"ח המקומי במספר תוכניות של רכישת אג"ח ממשלתיות בשוק המשני במטרה להקל על תנאי האשראי במשק ולתמוך בפעילות הכלכלית והיציבות הפיננסית. הרכישה תאפשר לבנק ישראל גם למתן את התנודות החריפות בתשואות האג"ח כתוצאה מהמחסור בנזילות ועשויה לסייע בייצוב השווקים. כלי נוסף הוא **תמיכה בשוק מט"ח באמצעות מכריז החלף** - עסקאות החלף בשווקים הפיננסיים. בנוסף, הפיקוח על הבנקים הודיע על שורת הקלות לבנקים ולציבור הרחב. הפחתת הריבית של בנק ישראל מ-0.25% ל-0.1%.

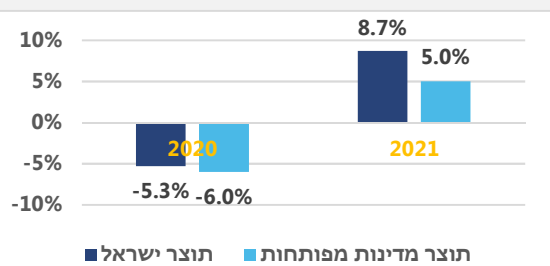
צעדי תמיכה במדינות ה-OECD

- לפי הערכות, **העסקים הקטנים והבינוניים** נמצאים בחזית הפגיעה מהמשבר ויכולת ההישרדות שלהם נמוכה משאר הענפים במשק. מדינות ה-OECD מפעילות כלים שנחלקים לכלים שקשורים **בסטטוס העבודה** כמו סיוע בפיטורים זמניים של עובדים, השתתפות בדמי מחלה ותשלומי אבטלה לעובדים שהוצאו לחל"ת. כלים שקשורים **למימון ונזילות** כמו דחיית מיסים ותשלומי חובות, מתן ערבויות להלוואות והלוואות ישירות. סיוע **בצעדים מבניים** כמו אימוץ תוכניות של עבודה מרחוק והסתגלות לעבודה בתנאים החדשים שנוצרו. ישנו שוני בין המדינות באמצעים שהופעלו על ידם שנובע בין היתר בשלב השונה של התפרצות המגיפה בארצם. הכלים הנפוצים ביותר הם דחיית מיסים ותשלומי חובות, מתן ערבויות להלוואות וסבסוד תשלומי השכר.

- מדינות ה-OECD משתמשות בכלים שונים למתן פתרונות בתחום **התעסוקה**. הסיוע ניתן לעובדים חולים או עובדים שנמצאים בבידוד או נאלצים להישאר בביתם. מתן הסיוע הוא בעיקר בהשתתפות בתשלום דמי מחלה. סיוע לעובדים שאיבדו את מקום עבודתם או יצאו לחל"ת באמצעות דמי אבטלה והקלה בתנאי הזכאות, מתן מענקים לעובדים עצמאיים, למפעלים וחברות במטרה לאפשר להם לצלוח את המשבר. ישנו שוני בין המדינות השונות בכלי הסיוע בשל העובדה שהמדינות נבדלות בהיקף האוכלוסייה, בהיקף התחלואה ושלב ההדבקה בו הן נמצאות ובשל המאפיינים השונים של שוק התעסוקה והשוני במערך הביטחון הסוציאלי ותשלומי החובות בימי שגרה ובימי חירום.

משקל הצעדים בתוצר – בשל השוני בין המדינות, ישנם הבדלים בין המדינות הננקטת בכל מדינה והקצאת התקציב להתמודדות עם המשבר הכלכלי ושיעורו בתוצר. בישראל ההוצאה הפיסקלית מהתוצר הינה 3.6% בהשוואה לממוצע של 3.8% ב-32 מדינות שנסקרו. נכון ל-5 באפריל 2020 בישראל היו 904 חולים למיליון נפש, בהשוואה לממוצע של 822 במדינות שנסקרו.

בתרשים להלן תחזית של בנק ישראל לצמיחה בישראל ובמדינות המפותחות. לפי התחזית הצמיחה

בישראל בשנת 2020 תהיה **-5.3%**, ותתחיל התאוששות במחצית השנייה של 2020. בשנת 2021 הצמיחה החזויה היא **8.7%**. שיעור האבטלה במחצית השנייה של 2020 צפוי להיות על 8%. שיעור הגרעון בשנת 2020 צפוי להיות 11% ויחס חוב תוצר יגיע בסוף השנה ל-75%. התחזית מבוססת על הנחות לפיהן הצעדים להגבלת התפשטות

הנגיף אכן ישיגו את מטרותם, לא יוטלו מגבלות משמעותיות נוספות מעבר לקיים ב-5 באפריל 2020 והמגבלות להגבלת חלק ניכר מהפעילות הכלכלית יוסרו בהדרגה עד לסוף חודש יוני 2020.

1. רקע: הטלת הגבלות בגין התפרצות נגיף הקורונה

בסוף דצמבר 2019 התפרץ בסין נגיף הקורונה (SARS-Co-2) הגורם למחלת COVID-19 (להלן המחלה). ממחצית פברואר 2020 החל הנגיף להתפשט במהירות למדינות אחרות, ובתחילת אפריל 2020 התפשט ליותר מ-200 מדינות. תסמיני המחלה מופיעים לרוב בתקופה של עד 14 יום. בתקופה זו נשאי הנגיף עשויים להדביק אנשים נוספים, ולכן קצב התפשטות הנגיף מהיר יחסית.

לצד העלויות הגבוהות למערכת הבריאות, ההשפעות הכלכליות של המגפה הן בעיקר בגין הסגרים שהוטלו על האוכלוסייה וגרמו להשבתת חלק מגורמי ההיצע (מפעלים, חנויות, נותני שירותים) והסחר העולמי ולירידה בביקושים. בלוח 1 להלן פירוט של התפתחות המגפה והטלת הגבלות והסגרים בארץ.

לוח 1 - התפתחות המגפה ועיקרי ההגבלות בארץ¹

יום	אירוע
27 בינואר	צו לפי פקודת בריאות העם, המאפשר למנכ"ל משרד הבריאות, לראש שירותי בריאות הציבור ולרופאי המחוזות לבצע, במידת הצורך, את הצעדים הנדרשים, כולל כפיית אשפוז בבידוד של חולים.
30 בינואר	משרד הבריאות הודיע על איסור כניסת טיסות מסין לישראל ולאחר מכן נאסרו גם כניסות תיירים מהונג קונג, מקאו, יפן, תאילנד, סינגפור וקוריאה הדרומית.
27 בפברואר	מקרה ראשון של חולה קורונה בישראל, אדם שחזר מאיטליה ב-23 בפברואר. בעקבות הדבקת אנשים נוספים התקבלה החלטה על איסור כניסה לישראל לתיירים גם מאיטליה.
4 במרץ	משרד הבריאות הודיע על הרחבת הבידוד הביתי לכל הישראלים שחזרו בשבועיים האחרונים מצרפת, אוסטרליה, גרמניה, שווייץ וספרד, איסור על זרים ממדינות אלה להיכנס לישראל והנחיות נוספות. בעקבות כך, עשרות אלפי אנשים שחזרו מארצות אלו נכנסו לבידוד בייתי.
9 במרץ	הנחייה לפיה כל ישראלי החוזר מחו"ל נדרש להיכנס לבידוד בייתי למשך 14 ימים.
11 במרץ	ארגון הבריאות העולמי (WHO) הכריז על המחלה כמגפה עולמית (פנדמיה), אור ירוק לממשלות בעולם להפעיל תוכניות התמודדות להגנת הציבור, לרבות הטלת מגבלות קשות על נסיעות וסחר. ²
12 במרץ	השבתת מערכת החינוך למעט מעונות, גני ילדים, חינוך מיוחד ונוער בסיכון. הגבלה על התקהלות של מעל מאה אנשים. לאחר יומיים הושבתה כל מערכת החינוך.
14 במרץ	איסור על התקהלות של מעל 10 אנשים, וסגירת כל מקומות הבילוי והפנאי כולל מסעדות, אולמות קולנוע, חדרי כושר וקניונים.
16 במרץ	נקבעו תקנות לשעת חירום לפיהן יותרו בעבודה כ-30% מהעובדים , מלבד שירותים חיוניים. צעד זה הוביל ליציאה של מאות אלפי עובדים לחופשה ללא תשלום ולגידול חד בכמות דורשי העבודה.
19 במרץ	משרד הבריאות הורה על הימנעות מיציאה מהבית למעט במצבים המחייבים זאת (עבודה חיונית, הצטיידות במזון, תרופות ועוד). הימנעות מיציאה לפארקים, לגינות משחקים, לחוף הים, לבריכה, לספריות, למחאונים, לשמורות טבע וגנים או למרחבים ציבוריים אחרים, למעט יציאה של ילדים במסגרת המשפחה בלבד.
25 במרץ	כניסה לתוקף של תקנות חירום, לפיהן אין לצאת ממקום המגורים למרחק הגדול מ-100 מטרים ולזמן קצר.

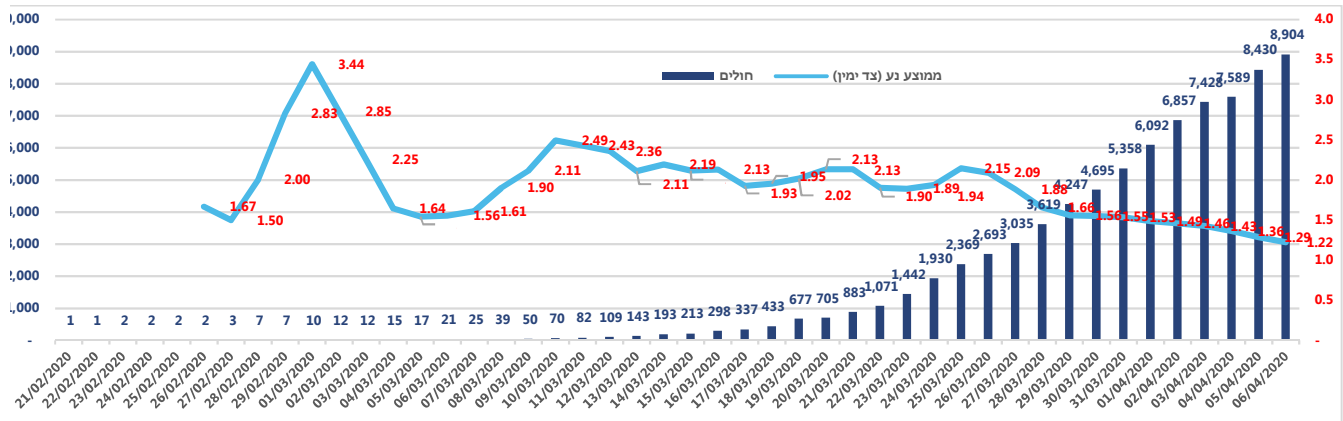
כתוצאה מצעדים אלו ממחצית מרץ 2020 הושבתה מערכת החינוך ונקבעו תקנות לשעת חירום המצמצמות את היקף העבודה במשק. כתוצאה מכך, מאות אלפי עובדים הוצאו לחופשה ללא תשלום ומאות אלפי מקומות עבודה הושבתו באופן חלקי או מלא.

¹ משרד הבריאות, [נגיף הקורונה, הודעות של משרד הבריאות בטלגרם](#), כניסה: 6 באפריל, 2020. רשומות, [תקנות שעת חירום \(נגיף הקורונה החדש - הגבלת פעילות\) \(תיקון, התש"פ-2020\)](#), 25 במרץ 2020.

² WHO, [WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19](#), March 11 2020.

בתרשים 1 להלן מוצג מספר החולים המאובחנים בישראל ומכפיל ממוצע נע של שלושה ימים של הגידול במספר החולים.

תרשים 1 – מספר החולים ומכפיל ממוצע נע לשלושה ימים³

הנתונים המוצגים מלמדים כי נכון ל-6 באפריל בערב היו **8,904 חולים מאובחנים**, והמכפיל הממוצע לשלושה ימים ירד מרמה של כ-2 בתקופה 13-27 במרץ לרמה של **1.22** - נראה כי ההאטה בהתפשטות המגפה נגרמה, בין היתר, בגין ההסגרים שהוחלט עליהם במחצית מרץ 2020, כמפורט בלוח 1 לעיל. עם זאת, יש לזכור כי קיימת שונות במספר הבדיקות המבוצעות מדי יום. כמו כן, הנתונים מתייחסים למספר החולים מאובחנים בלבד, כלומר חולים שאובחנו על בסיס בדיקת מעבדה, ועל-פי הערכות מספר החולים בפועל עשוי להיות גבוה יותר.⁴

בהתמודדות מול מגפות קיים יחס תחלופה בין צעדים מחמירים להפסקת כניסה למדינה והטלת הסגרים לבין הפעילות הכלכלית. הטלת צעדים מוקדם ובאופן מחמיר מקטינה את הפעילות הכלכלית בטווח הקצר, אך עשויה למנוע התפשטות מהירה של המגפה על השלכותיה הכלכליות. ישראל נקטה בצעדים מחמירים של הפסקת טיסות ממוקד המחלה בסין ב-30 בינואר 2020, ממחצית מרץ 2020 הושבתה מערכת החינוך ונקבעו תקנות לשעת חירום המצמצמות את היקף העבודה. נראה כי צעדים אלו, המשפיעים משמעותית על הכלכלה, אכן הובילו בין היתר להתפשטות איטית יחסית של נגיף הקורונה.

לפי הנתונים המוצגים בנספחים, נכון ל-5 באפריל 2020 אובחנו כ-1.2 מיליון חולים בנגיף הקורונה ב-207 מדינות, ומתו מהמחלה כ-68.4 אלף אנשים. **משקל החולים המאובחנים בנגיף הקורונה במדינות ה-OECD מכלל החולים בעולם היה 81.5% ומשקל המתים היה 83.3%, כאשר משקל האוכלוסייה במדינות ה-OECD מסך האוכלוסייה ב-207 המדינות הוא 16.9%.** שיעור החולים המאובחנים למיליון נפש בכלל המדינות היה 159, מתוך זה במדינות ה-OECD היה 767 וביתר המדינות היה 35. שיעור המתים מהחולים המאובחנים היה בעולם 5.6%, במדינות ה-OECD היה 5.7%, וביתר המדינות היה 0.5%. שיעור החולים המאובחנים בישראל למיליון איש היה **904** ושיעור המתים מהחולים המאובחנים היה **0.6%**. יש לציין כי נתונים אלו משתנים בתלות בקצב התפשטות המחלה בכל מדינה.

³ משרד הבריאות, **נגיף הקורונה, הודעות של משרד הבריאות בטלגרם בתקופה זו**. ממוצע נע – ממוצע העוקב אחר מגמה. ממוצע נע לשלושה ימים הוא הממוצע של שלושת הימים האחרונים כאשר בכל יום מתווסף לחישוב נתון של היום החדש ומוסר מהחישוב הנתון של היום השלישי.

⁴ להרחבה: פלורה קור דבדוביץ', רוני בלנק, **בדיקות לגילוי נגיף הקורונה החדש בישראל ובמדינות שונות**, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 3 באפריל 2020.

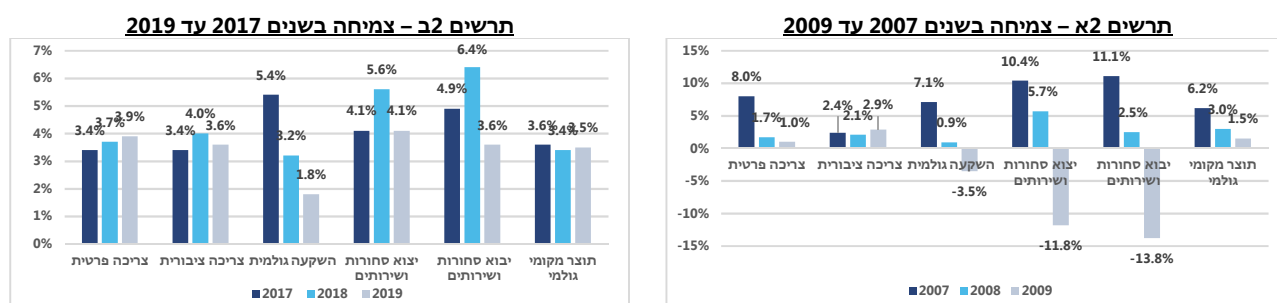
2. מצב המשק ערב המשבר

בשנת 2008 היה משבר כלכלי חריף במדינות המפותחות שהביא לירידה חדה בשיעור התוצר של רבות מהמדינות המפותחות ולעלייה חדה בשיעור האבטלה. לפי הנתונים לשנת 2009 ולראשית שנת 2010, כלכלת ישראל צלחה את המשבר באופן טוב יחסית. לנוכח חומרת המשבר במדינות מפותחות רבות, מצבה היחסי של כלכלת ישראל כפי שנמדד על-ידי מוסדות בין-לאומיים, משקיעים ואנליסטים השתפר.⁵ ניתן לנסות להשוות את מצב המשק הישראלי ערב המשבר בשנת 2008 למצבו ערב המשבר הנוכחי, למרות ההבדלים בסיבות ואופי המשברים. בסעיף להלן יוצגו נתונים על מצב המשק בשנים האחרונות בהשוואה למצבו טרום המשבר הכלכלי העולמי בשנת 2008, לרבות נתוני התוצר, התעסוקה, הגירעון, יחס חוב-תוצר, שער הריבית והמדיניות המוניטרית.

2.1 התוצר

בשנים 2014-2019 הצמיחה בתוצר הייתה בשיעור של 3.4%-4.0% אחים, למעט שנת 2015 בה התוצר צמח בשיעור של 2.3%. הצמיחה הגבוהה ביותר נרשמה בשנת 2016 בה הצמיחה בתוצר הייתה 4%. מאז חלה ירידה קלה בשיעור הצמיחה ובשנת 2019 התוצר גדל ב-3.5%. צמיחת התוצר היא בעיקר בהובלת הגידול בצריכה הפרטית וביצוא. בתרשים 2 להלן, נתוני הצמיחה בתוצר ובמרכיביו בשנים 2014-2019.

תרשים 2 – נתוני הצמיחה בתוצר ובמרכיביו⁶

בנתונים אפשר לראות כי בשנת 2019 התוצר עלה בכ-3.5%, הצריכה הפרטית בכ-3.9% ויצוא הסחורות והשירותים בכ-4.1%, משקל הצריכה הפרטית בתוצר היה כ-53% ומשקל היצוא כ-32%. בשנת 2007, ערב המשבר הכלכלי, התוצר עלה בכ-6.2%, הצריכה הפרטית בכ-8% ויצוא הסחורות והשירותים בכ-10.4%. **מההשוואה עולה כי הצמיחה בתוצר ערב המשבר בשנת 2008 היתה גבוהה מאשר כיום.**

2.2 הגירעון

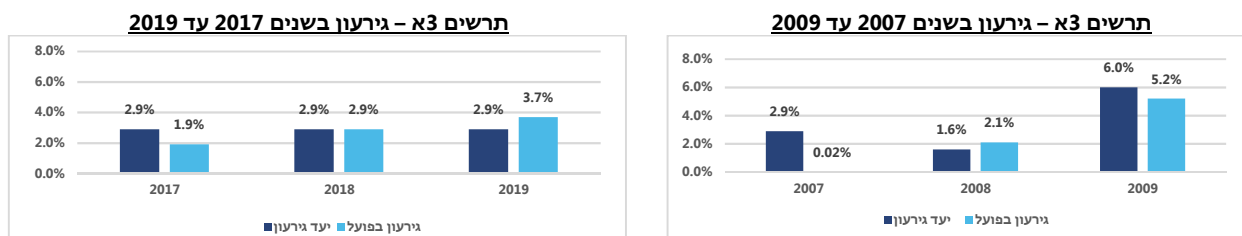
מדיניות פיסקלית לשמירה על גירעון נמוך נועדה לאפשר הרחבה פיסקלית בעת משבר כלכלי.⁷ בתקופת המשבר הכלכלי ב-2001-2002 שיעור הגירעון ויחס חוב-תוצר גבוהים הקשו על הרחבה פיסקלית. צעדי

⁵ אילנית בר, עמי צדיק, [התמודדות ישראל עם המשבר הכלכלי ואתגרים לעתיד](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מאי 2010.
⁶ הלמ"ס, [החשבונות הלאומיים לישראל לשנת 2019](#), לוח 1 – הוצאה על התוצר המקומי הגולמי, במחירי שוק, 10 במרץ 2019, שנים שונות. בנק ישראל, סטטיסטיקה, [התוצר המקומי הגולמי במחירי השוק של 2005](#), עדכון: 10 למרץ, 2020.

⁷ יש שתי אסכולות מרכזיות בנושא המדיניות הפיסקלית הרצויה בעת מיתון. **אסכולה קיינסיאנית:** בעת מיתון יש להגדיל את הגירעון על מנת להגדיל את הביקושים מצד הממשלה והפרטים ובכך לעודד את הכלכלה. **אסכולה ריקרדיאנית:** בעת מיתון אין להגדיל את הגירעון, מכיוון שהפרטים מודעים לכך שהם צפויים לשלם בעתיד למימון החובות, ולכן הם מצמצמים כבר כיום את הוצאותיהם ומגדילים את החיסכון, דבר המקזז את השפעת הגידול בהוצאה הציבורית. אין הכרעה בוויכוח מבחינה

הריסון שננקטו הובילו, בין היתר, לצמיחה שלילית ולאבטלה גבוהה. בשנת 2003 היה הגירעון 5.4% מהתוצר. בתרשים 3 להלן מוצגים יעדי הגירעון והגירעון בפועל בשנים 2007-2009 ובשנים 2017-2019.

תרשים 3 - יעדי הגירעון והגירעון בפועל⁸

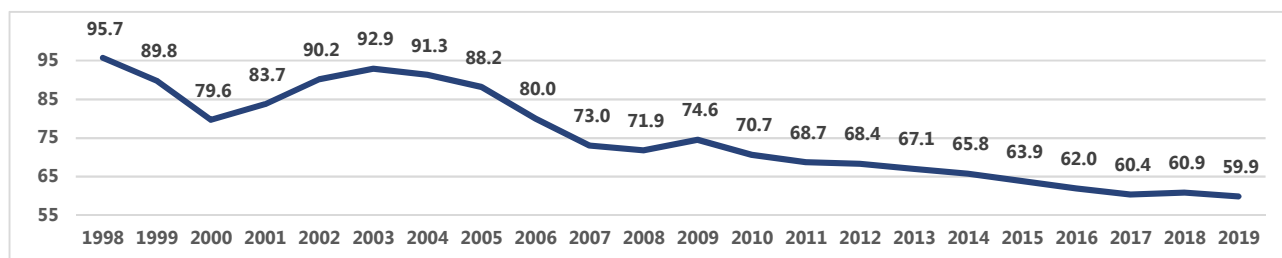

בתרשימים אפשר לראות שהגירעון בפועל בשנת 2007 היה כ-0% מהתוצר, לעומת יעד של 2.9%. הגירעון בפועל בשנת 2019 היה 3.7% מהתוצר, לעומת יעד של 2.9%⁹. כך, בשנת 2007, ערב המשבר הכלכלי, היה הגירעון ברמה נמוכה ואפשר מדיניות פיסקלית מרחיבה. מדיניות זו הובילה, בין היתר, לרמת צמיחה גבוהה יחסית בשנים שלאחר מכן ולרמת אבטלה נמוכה יחסית, עם סיכון פיננסי נמוך. **מההשוואה עולה כי שיעור הגירעון מהתוצר ערב המשבר בשנת 2008 היה נמוך באופן משמעותי מאשר בשנת 2019, ערב הכניסה למשבר הנוכחי.**

2.3 יחס חוב ותשלומי ריבית מהתוצר

יחס חוב-תוצר הוא משתנה מרכזי לקביעת דירוג האשראי וליציבותה הפיננסית של המדינה. בעשורים האחרונים חלה ירידה חדה ביחס, המאפשרת לממשלה לנקוט במדיניות פיסקלית מרחיבה בעת משבר כלכלי, כמו שמתרחש כעת. בתרשים 4 להלן מוצג יחס חוב-תוצר בישראל בעשורים האחרונים

תרשים 4 - יחס חוב ציבורי ברוטו מהתוצר בישראל בעשורים האחרונים¹⁰

מהנתונים עולה כי בעשורים האחרונים חלה ירידה חדה ביחס חוב-תוצר בישראל, המאפשרת כעת לממשלה לנקוט בצעדים פיסקליים מרחיבים בכדי להתמודד מול המשבר הכלכלי. בתרשים 5 להלן מוצגים נתוני יחס חוב-תוצר בישראל ובמדינות המפותחות.

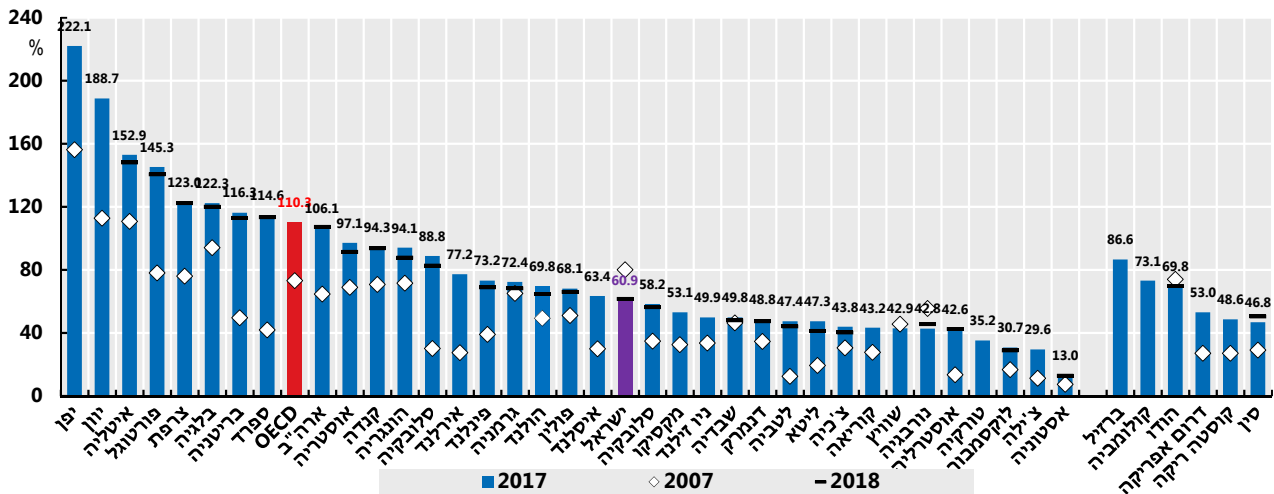
אמפירית וקיימים מחקרים שתומכים בשתי האסכולות. לפי מחקר של בנק ישראל, הגדלת הצריכה הציבורית בישראל מגדילה את התוצר בטווח הקצר (כשלוש שנים), כך שהגדלת הצריכה הציבורית ב-1 ש מגדילה את התוצר בכ-0.7 ש, ובמקביל מקטינה את ההשקעה והצריכה הפרטית בכ-0.3 ש. כלומר, בישראל מתקיים **מכפיל פסקאלי** (השפעה של הגדלת הצריכה הציבורית על התוצר) התואם את הגישה הקיינסיאנית המתונה (המכפיל נמוך מ-1 אך גדול מאפס. בגישה קיינסיאנית קלאסית המכפיל מעל ל-1). דו"ח בנק ישראל 2012, **פרק ו' - הממשלה הרחבה, שירותיה ומימון**, תיבה ו'-1, מרס 2013.

⁸ משרד האוצר, אגף החשב הכללי, **אומדן ביצוע תקציב לתקופות קודמות**, שנים שונות. כניסה: 16 במרץ 2020.

⁹ הרחבה: חדוה קפלינסקי, **ניתוח שיעור הגירעון בשנת 2018 והצפי לשנת 2019**, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, יוני 2019.

¹⁰ בנק ישראל, **דוח שנתי 2019**, לוח א'-1, עמוד 5. נספח סטטיסטי 2018, **לוח ו'-18 - החוב הציבורי, 1997 עד 2018**.

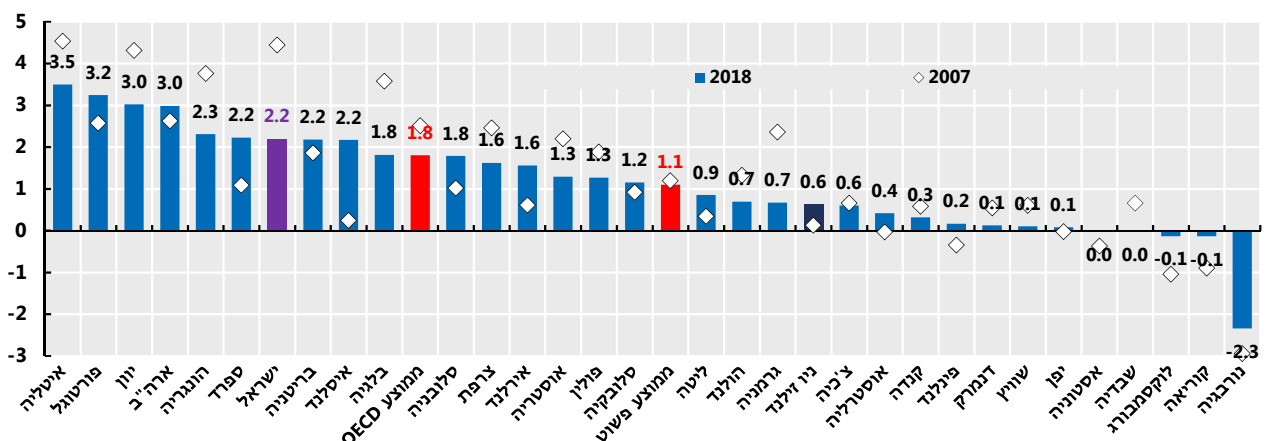
תרשים 5 - יחס חוב ציבורי ברוטו מהתוצר בישראל וב-OECD (2007-8, 2017, % מהתוצר)¹¹

מהנתונים אפשר לראות כי רק בשלוש מדינות מפותחות יחס חוב-תוצר בשנת 2018 היה נמוך יותר מאשר ערב המשבר הכלכלי בשנת 2007 – נורבגיה, שווייץ וישראל בה הירידה היא החדה ביותר. בראשית שנות ה-2000 היחס בישראל היה גבוה בהשוואה לממוצע ה-OECD, אולם בתקופת המשבר הכלכלי העולמי בשנת 2008 ולאחריו עלה היחס במדינות ה-OECD באופן חד, לעומת ירידה בישראל. בשנת 2019 היחס בישראל היה 59.9%. הגירעון התקציבי בשנת 2019 היה 3.7%, לעומת יעד של 2.9%. למרות זאת, יחס חוב-תוצר ירד במעט, בעיקר בגין עליית מדד מחירי התוצר והתחזקות השקל (שהשפיעה על שיערוך החוב החיצוני).¹²

ממשלות מגייסות חוב בכדי לממן את הגירעון ולהחזיר חובות קודמים, כך חוב המגיע לפירעונו משולם על ידי גיוס חוב נוסף. על-כן יש לבחון את יחס תשלומי הריבית מהתוצר, נתון המשקף את העלות התקציבית השוטפת. ביפן יחס חוב תוצר הוא גבוה מאוד, 221% מהתוצר בשנת 2017, כמוצג בתרשים 5, אולם רוב החוב גויס בריביות נמוכות ואחז תשלומי ריבית בתוצר הוא נמוך, 0.1% כמוצג בתרשים 6 להלן.

תרשים 6 – יחס תשלומי ריבית מהתוצר ב-OECD (2007, 2018, באחוזי תוצר)¹³

¹¹ OECD: [Government at a Glance 2019](#), לוח 2.9, עמוד 59. ישראל: [דוח בנק ישראל 2019](#), לוח א'-2, עמוד 9, שנים שונות. הנתונים בישראל הותאמו להגדרה הבינלאומית. הממוצע ל-OECD הוא משוקלל, ממוצע פשוט ב-2017 היה 75.1%.

¹² שם. עמוד 126.

¹³ OECD, [OECD economic outlook 2019](#), Net general government interest payments, December 10th 2019.

מהנתונים אפשר לראות כי בשנת 2018 אחוז תשלומי ריבית מהתוצר בישראל היה 2.2%, גבוה מהממוצע המשוקלל ב-OECD (1.8%) ומהממוצע הפשוט (1.1%). בשנים 2007 עד 2018 חלה ירידה בתשלומי ריבית מהתוצר ב-15 מדינות ועלייה ב-17 מדינות. בישראל האחוז ירד בקצב המהיר ביותר - מ-4.4% בשנת 2007 ל-2.2% בשנת 2018. הירידה בישראל המשיכה גם בשנת 2019 - 1.9%, בהשוואה ל-1% במדינות ה-OECD בממוצע. המשמעות של ירידה זו היא כפולה: הן פינוי מקורות תקציביים שוטפים למטרות חיוניות אחרות והן יכולת התמודדות טובה יותר מול משבר כלכלי, כפי שמתרחש כיום.

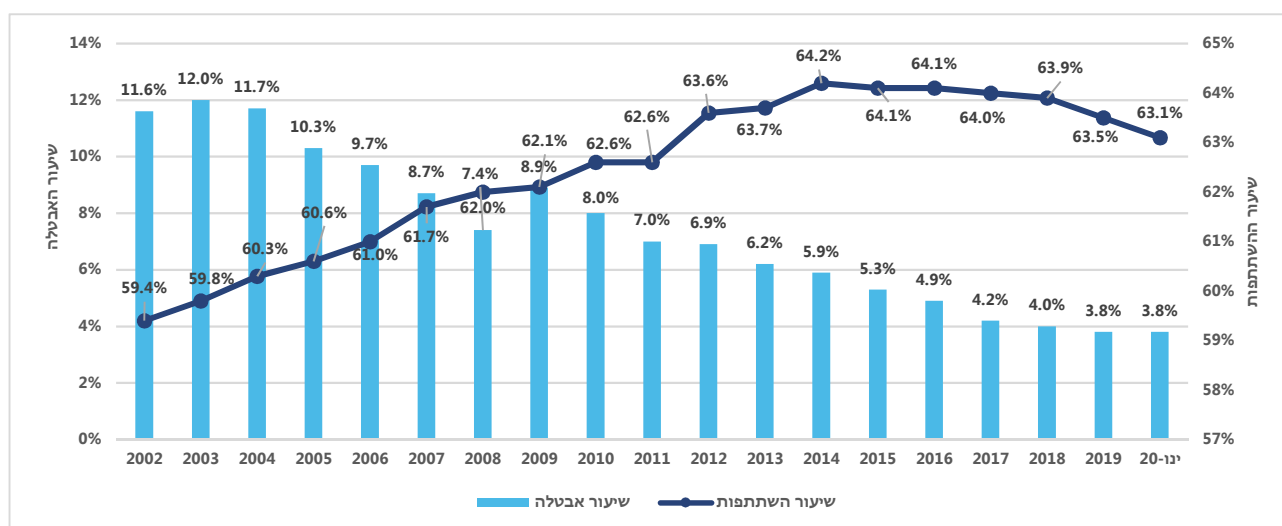
מההשוואה עולה כי יחס חוב תוצר ויחס תשלומי ריבית מהתוצר כיום טובים יותר מאשר ערב המשבר בשנת 2008, בגין המשמעת הפיסקלית והירידה המהירה יחסית בעשור האחרון.

2.4 תעסוקה

2.4.1 נתונים ערב המשבר

בתרשים 7 מוצגים שיעור ההשתתפות בכוח העבודה ושיעור האבטלה בעשורים האחרונים.

תרשים 7 – שיעורי השתתפות בשוק העבודה ושיעורי אבטלה בשנים 2002-2019¹⁴

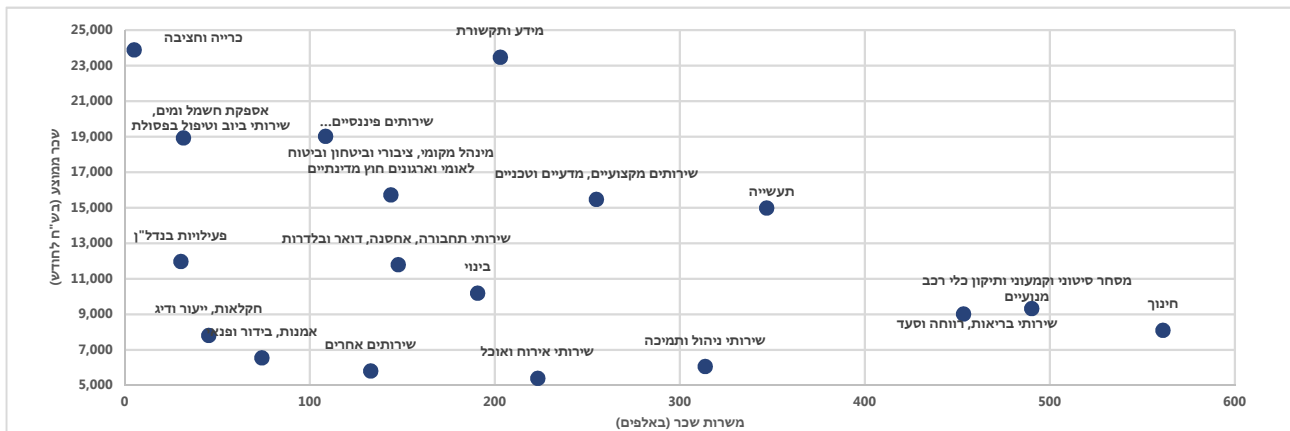
מהנתונים ניתן לראות כי בעשורים האחרונים חלה עליה חדה בשיעור ההשתתפות עד לשנת 2014 ומאז ישנה ירידה איטית. שיעור ההשתתפות בשוק העבודה עלה מ-59.4% בשנת 2002 לשיא של 64.2% בשנת 2014. בשנים אלו חלה גם ירידה חדה בשיעור האבטלה, שהגיע לשפל היסטורי בשנת 2019. שיעור ההשתתפות של גילאי העבודה העיקריים (25-64) היה בינואר 2020 80.5% ושיעור האבטלה היה 3.3%. נתונים אלו מעידים על גידול ניכר בשוק העבודה בשנים האחרונות.

מההשוואה עולה כי שיעור האבטלה כיום נמוך יותר מאשר ערב המשבר בשנת 2008, ושיעור ההשתתפות בכוח העבודה גבוה יותר.

¹⁴ הלמ"ס, "ירחון סקר כוח אדם ינואר 2020", שנים שונות. שיעור האבטלה: בלתי מועסקים (אנשים שלא עבדו כלל וחפשו עבודה באופן פעיל בארבעת השבועות האחרונים), מחולק בסך כוח העבודה (בני 15 ומעלה שהיו מועסקים או בלתי מועסקים). שיעור ההשתתפות בשוק העבודה: סך כוח העבודה מחולק בסך האוכלוסייה בגיל בעבודה (15 ומעלה).

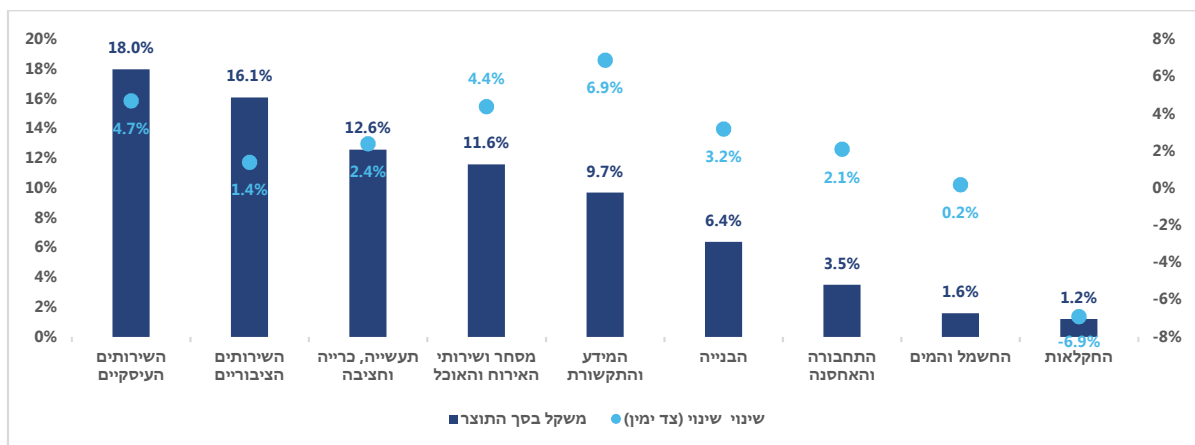
תרשים 8 להלן מוצגים נתונים על כמות משרות שכיר ושכר ממוצע לפי ענפים בינואר 2020.

תרשים 8 - נתונים על כמות משרות שכיר ושכר ממוצע לפי ענפים (ינואר 2020)¹⁵

מהנתונים אפשר לראות כי בענפי חינוך, בריאות ורווחה ומסחר סיטוני וקמעונאי כמות גבוהה של משרות, בשכר נמוך יחסית. בענפי כרייה וחציבה, מידע ותקשורת, שירותים פיננסיים וחשמל ומים יש כמות נמוכה של משרות בשכר גבוה יחסית. בתרשים 9 מוצגים משקל ענפי המשק בתוצר ושיעור השינוי בשנת 2019.

תרשים 9 – משקל ענפי המשק בסך התוצר ושיעור השינוי בשנת 2019¹⁶

מהנתונים אפשר לראות כי המשקל הגבוה בתוצר בשנת 2019 היה ענף השירותים העסקיים 18%, אשר צמח ב-4.7%. לאחריו ענף השירותים הציבוריים אשר משקלו בתוצר 16.1% וצמח ב-1.4%, וענף המידע והתקשורת אשר משקלו בתוצר 6.9% וצמח בשיעור הגבוה ביותר 6.9%.

2.4.2 שינוי עם פרוץ המשבר

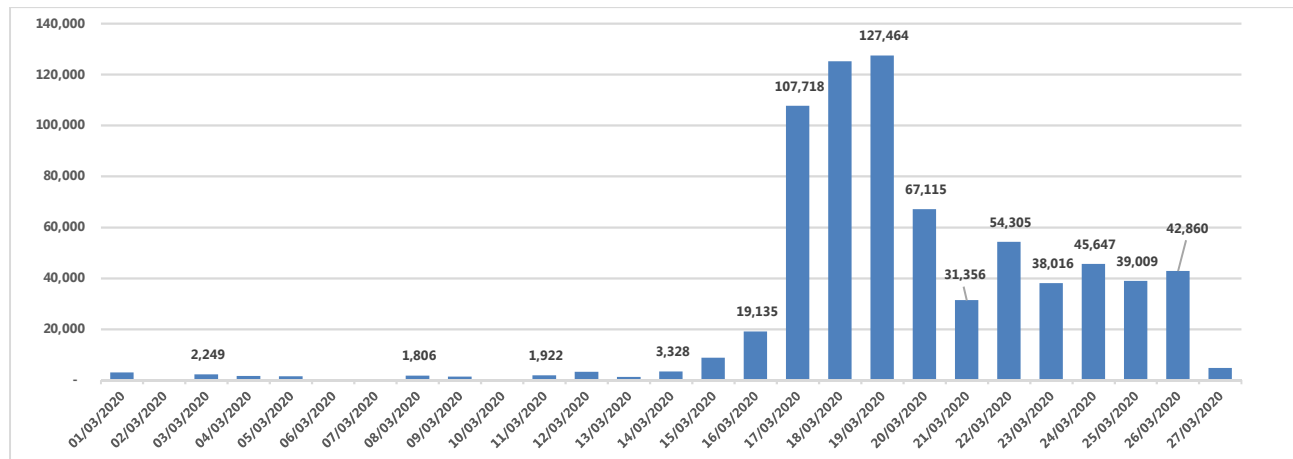
החל ממחצית מרץ 2020 מאות אלפי עובדים הוצאו לחופשה ללא תשלום וזכאים לדמי אבטלה. כרגע אין נתונים לגבי משך הזמן של המשבר והאם שוק העבודה יחזור למצבו טרום המשבר ואם כן, משך הזמן שיעבור עד לחזרה למצב הקודם. יתכנו גם שינויים מבניים ומעבריים בין הענפים השונים שכן ישנם ענפים

¹⁵ הלמ"ס, [השכר הממוצע ברוטו למשרת שכיר של עובדים ישראלים בחודש ינואר 2020](#), 29 במרץ 2020.

¹⁶ בנק ישראל, [דוח שנתי 2019](#), לוח ב'-6, עמוד 45.

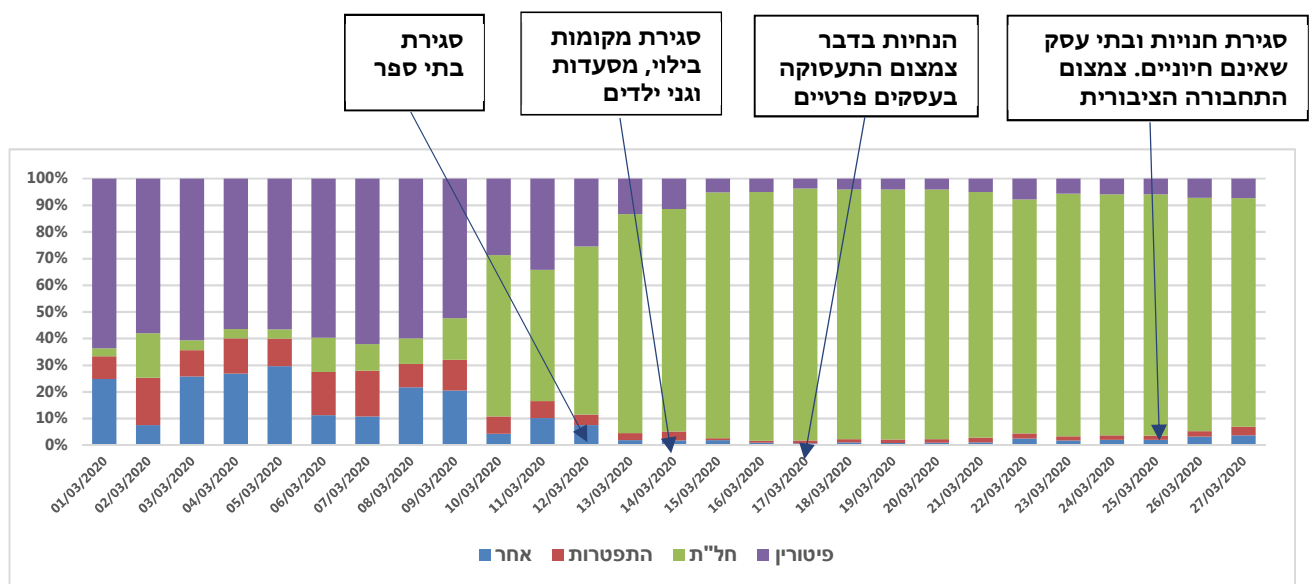
שיפגעו יותר מענפים אחרים. ב-16 במרץ 2020 הוחלט על הוצאת כ-70% מעובדי המדינה לחופשת פסח מוקדמת, ומנהלי התאגידים הפרטיים הונחו לצמצם את כוח העבודה בעסקיהם ב-70%, מלבד עסקים עם פחות מ-10 עובדים. הנחיות אלה הובילו לגידול חד בכמות דורשי העבודה, כמוצג בתרשים 10.

תרשים 10 – כמות הנרשמים החדשים מדי יום בשירות התעסוקה¹⁷

מהנתונים ניתן לראות את העלייה החדה בכמות דורשי העבודה בשירות התעסוקה החל ממחצית מרץ. ב-27 במרץ 2020 הגיע סך דורשי העבודה הפעילים בשירות התעסוקה ל-890,376 אנשים שמהווים כ-21.4% מכוח העבודה. תרשים 11 להלן מציג את תמהיל הסיבות להתייצבות של מבקשי העבודה ופירוט הצעדים המגבילים עליהם הכריזה הממשלה.

תרשים 11 - הסיבות להתייצבות של מבקשי העבודה בשירות התעסוקה¹⁸

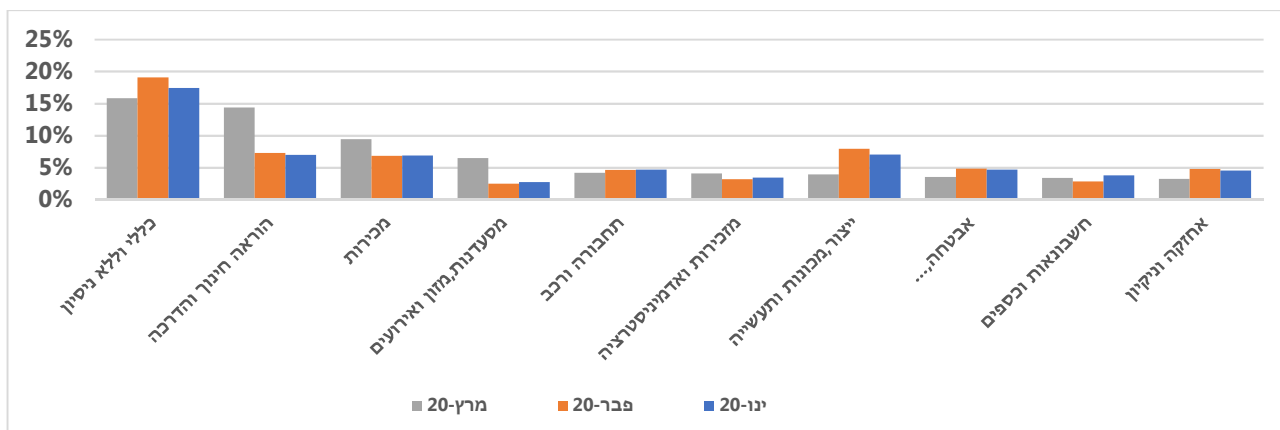

¹⁷ שירות התעסוקה, תמונת מצב, ד"ר אופיר פינטו, סמנכ"ל מחקר ותכנון, 6 באפריל 2020.

¹⁸ שם.

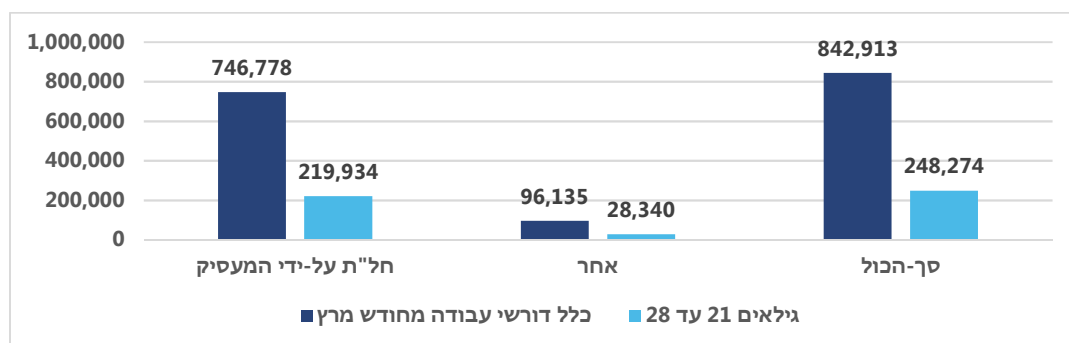
בנתונים ניתן לראות עלייה חדה בשיעור מבקשי העבודה בשל יציאה לחל"ת מסך מבקשי העבודה החל מה-10 במרץ 2020. בתרשים 12 מוצגת התפלגות מבקשי העבודה החדשים ב-10 הענפים העיקריים ברבעון האחרון.

תרשים 12 - התפלגות מבקשי העבודה החדשים ב-10 הענפים העיקריים ברבעון האחרון¹⁹

ניתן לראות את הגידול במספר מבקשי העבודה שעבדו בתחומים כללים וללא ניסיון, בתחום ההוראה, החינוך וההדרכה חלה עליה במהלך מרץ 2020 וכך גם בענפי המכירות, המסעדות, מזון ואירועים. תרשים 13 להלן מציג נתונים לפי גיל.

תרשים 13 – דורשי עבודה לפי גיל²⁰

מהנתונים עולה כי ישנם כ-220,000 דורשי עבודה חדשים בגילאי 21-28 שהוצאו לחל"ת על ידי המעסיק, והם מהווים כ-29.5% מכלל דורשי העבודה החדשים בגין חל"ת.

לסיכום, מהנתונים שהוצגו בסעיף זה ניתן לומר כי **ענפים בהם השכר גבוה יחסית נפגעו פחות במשבר**, הן בשל היותם חיוניים (חשמל, מים, שירותים פיננסיים) והן בשל יכולתם לעבוד מהבית (מידע ותקשורת, ענפי הייטק).

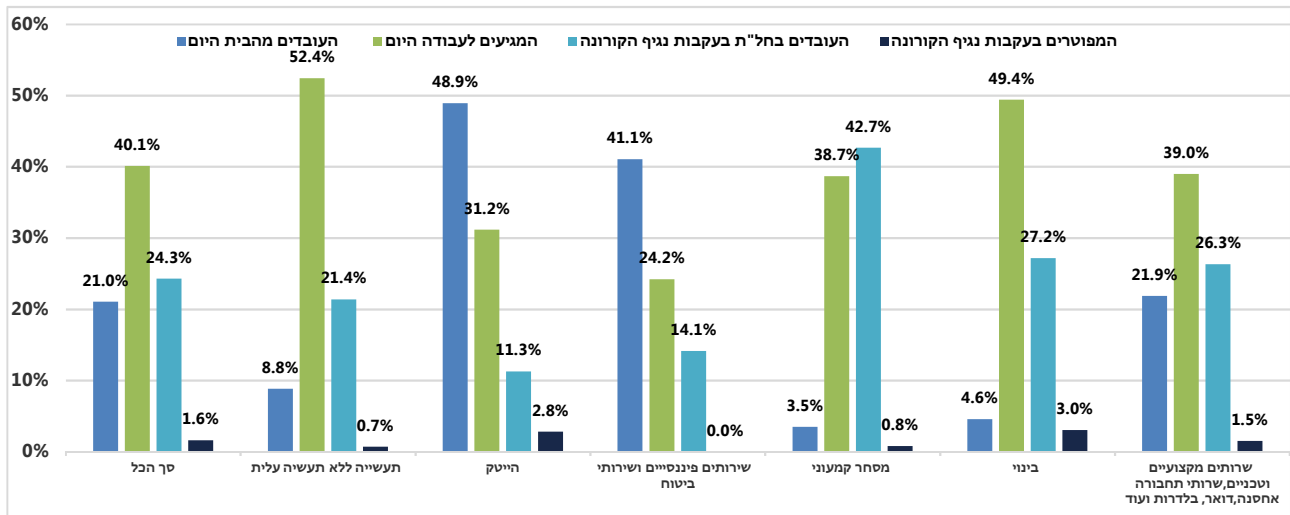
סקר הלמ"ס

¹⁹ שירות התעסוקה, תמונת מצב, ד"ר אופיר פינטו, סמנכ"ל מחקר ותכנון, 6 באפריל 2020.

²⁰ אסתי ספטימוס, שירות התעסוקה הישראלי, דואר אלקטרוני, 5 באפריל 2020.

במהלך חודש מרץ 2020 ערך הלמ"ס סקר לבחינת דפוסי התעסוקה בתקופת המשבר. הסקר נעשה ב-5 ענפים מרכזיים – הייטק, שירותים פיננסיים, תעשייה ללא תעשייה עילית, מסחר קמעונאי, בינוי ושירותים אחרים (כולל שירותים מקצועיים וטכניים, תחבורה, אחסנה, בלדרות ועוד). בתרשים 14 להלן מוצג מצב התעסוקה בעת התפשטות הנגיף קורונה, לפי ענף כלכלי

תרשים 14 - מצב התעסוקה בעת התפשטות הנגיף קורונה, לפי ענף כלכלי²¹

מהנתונים ניתן לראות כי 40% מהעובדים הגיעו בממוצע למשרד במהלך חודש מרץ, 21% עברו מהבית ובסך-הכול **61% עבדו בחודש מרץ**. משקל העובדים מהבית בענפי ההייטק (48.9%) השירותים הפיננסיים (41.1%) גבוה יחסית, ומטבע הדברים משקל העובדים מהבית בענפי המסחר הקמעונאי (3.5%) הבינוי (4.6%) והתעשייה ללא תעשייה עילית (8.8%) נמוך יחסית. 24.3% מהעובדים הוצאו לחל"ת, בעיקר בענף המסחר הקמעונאי (42.7%). בענפי ההייטק (11.3%), והשירותים הפיננסיים (14.1%) הוצאו מעט עובדים לחל"ת. משקל המפוטרים הוא 1.6%, בעיקר בענפי הבינוי (3%) וההייטק (2.8%).

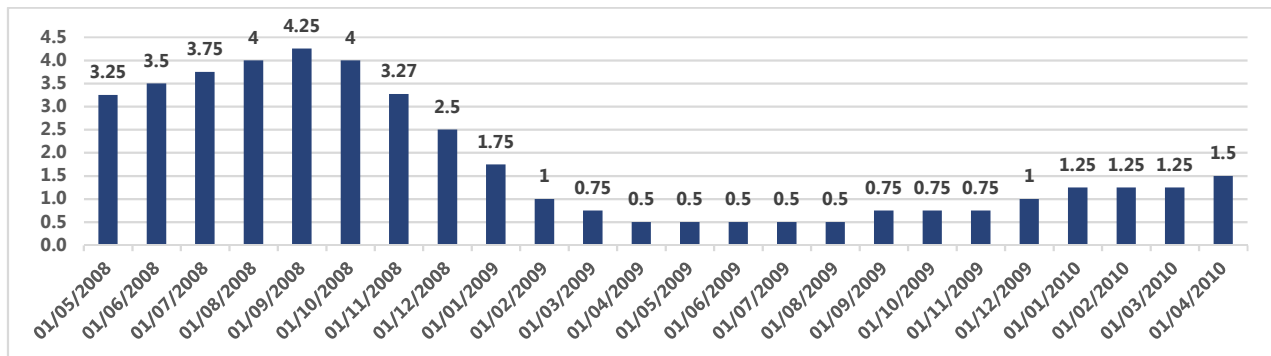
כמו כן, 47% מהעסקים מעריכים כי הם יוכלו להמשיך לתפקד עוד חודש במצב הזה, 32% אמרו כי הם יכולים להמשיך עוד 3 חודשים, 8% עד חצי שנה ועוד 13% יותר מחצי שנה. בחלוקה לענפים, ענפי השירותים הפיננסיים וההייטק הם בעלי היכולת הגבוהה ביותר לצלוח את המשבר במצב הנוכחי לאורך זמן ואילו מצד שני, ענפי הבינוי והמסחר הקמעונאי נמצאים בסיכון הגבוה ביותר.

2.5 שער הריבית והמדיניות המוניטרית

ניהול המדיניות המוניטרית היא בתחום אחריותו של הבנק המרכזי ומטרתה העיקרית היא שמירה על יציבות המחירים ויעד האינפלציה שהממשלה קובעת במסגרת מדיניות הכלכלית, לצד תמיכה במדיניות הכלכלית של הממשלה לצורך הגדלת הצמיחה, התעסוקה ויציבות המערכת הפיננסית. אחד הכלים העיקריים העומדים לרשות הבנק הוא קביעת שער הריבית, ובשנים שקדמו למשבר הכלכלי בשנת 2008, בנק ישראל התאים את שער הריבית לשמירה יעדים אלו. תרשים 15 מציג את שער הריבית בשנים שלפני המשבר הכלכלי בשנת 2008 ובמהלכו.

²¹ הלמ"ס, [תוצאות סקר מצב העסקים בעת התפשטות נגיף הקורונה](#), 5 באפריל 2020.

תרשים 15 – שער הריבית של בנק ישראל בשנים 2008-2010, באחוזים²²

מהנתונים אפשר לראות שערב המשבר הכלכלי, בספטמבר 2008, היה שער הריבית 4.25%, והופחת בכמה צעדים עד ל-0.5% באפריל 2009. בנוסף להפחתת הריבית, עשה בנק ישראל, בדומה לבנקים מרכזיים אחרים בעולם, שימוש גם בכלים נוספים, בעיקר רכישת אגרות-חוב של הממשלה ורכישות מט"ח (כלים הנקראים הקלה כמותית), כחלק ממדיניות ההרחבה המוניטרית. לאחר מכן, בחודש ספטמבר 2009 החלה העלאה של שער הריבית. מאז המשבר עדיין מצויה ברוב התקופה ברמה נמוכה יחסית בישראל, כמו ביתר המדינות המפותחות. כיום שער הריבית של בנק ישראל הוא 0.25%.

מהשוואה עולה כי שער הריבית כיום יקשה על ניהול מדיניות מרחיבה באמצעות הריבית, בהשוואה לערב המשבר בשנת 2008, כך שיותר לעשות שימוש בכלים אחרים, כגון רכישות אג"ח ממשלתיות, רכישת מט"ח ורכישות אג"ח קונצרניות.

3. כלי מדיניות עיקריים בישראל

קצב ההדבקה המהיר יחסית של נגיף הקורונה ושיעור התמותה הגבוה יחסית הובילו מדינות רבות לנקוט בצעדי בידוד והסגר על האוכלוסייה, אשר הובילו לירידה חדה בכמות העובדים הפעילים, להשבתה חלקית של ענפי כלכלה רבים ולהאטה בייצור ובסחר העולמי. בעקבות כך, החלו מדינות רבות לנקוט בצעדי חירום בכדי להשיג שתי מטרות: לאפשר לאנשים ולעסקים לשרוד בתקופת ההסגרים; לאפשר לכלכלות לחזור למסלול לאחר השגת שליטה על התפשטות הנגיף וחזרה לשגרה.

מטרות המדיניות הכלכלית בתקופת המשבר נחלקת לשתי תקופות –

בעת המשבר: פעולות סיוע לשם **הישרדות** משקי הבית, העסקים והארגונים (המגזר השלישי), ובעיקר על-ידי אספקת נזילות והשעיית הוצאות ומיסים.

לאחר המשבר: פעולות לשם **הצלת** העסקים והארגונים ו**העלאת ביקושים** לשם חזרה מהירה למסלול של צמיחה מהירה.

פעולות אלו דורשות הגדלה ניכרת של ההוצאה הציבורית ושל הגירעון. אולם, הגדלת הגירעון באופן חד מדי עשויה לפגום בתהליך הצמיחה לאחר המשבר בגין קושי פיננסי אפשרי לממן את הגרעון ובגין הקטנת ביקושים של העסקים ומשקי הבית בשל ציפייה להעלאת מיסים להחזר חובות הממשלה (אפקט

²² בנק ישראל, [הודעות לעיתונות בנושא החלטות הריבית](#), שנים שונות. כניסה: 18 במרץ 2020.

ריקרדיאני). **קיים יחס תחלופה בין הצורך להעלאת הגרעון למימון הסיוע להישרדות בעת המשבר והסיוע לצמיחה לאחר המשבר לבין הסיכונים הקיימים בהעלאה גבוהה מדי, כפי שצוינו לעיל.**

כלי מדיניות שעשויים לסייע בשעת המשבר נחלקים לכלים פיסקליים וכלים מוניטריים. הכלים הפיסקליים נתונים בידי הממשלה בניהול משרד האוצר והשימוש בהם בטווח הקצר נעשה באמצעות הגדלת ההוצאות והקטנת ההכנסות. פעולות אלו ננקטות לצורך הזרמת סיוע מידי למשק והקטנת הפגיעה בצרכנים במעסיקים, בעובדים העצמאיים ולצמצום ההשלכות המשבר על תפקוד המשק במהלך המשבר לסיוע בהתאוששות מהירה לאחר תום המשבר. הכלים המוניטריים נמצאים בידי בנק ישראל שבשעת המשבר מפעיל מדיניות מוניטרית מרחיבה ומגדיל את הנזילות במשק.

3.1 מדיניות פיסקלית

3.1.1 רקע

מדיניות פיסקלית היא מדיניות כלכלית המנהלת את המשתנים הכלכליים הריאליים במשק בהתייחסות בעיקר להוצאות הממשלה והאופן שבו הן ממומנות – על ידי הטלת מיסים או הגדלת הגירעון והחוב.

כלי המדיניות הפיסקלית במשבר הנוכחי נועדו להגדיל את התקציבים במשרדים השונים המתמודדים עם המשבר, כמו משרד הבריאות ומשרד התיירות, וכן פועלים להקטנת הפגיעה במשק במהלך המשבר וסיוע בחזרה לצמיחה לאחר סיומו. במהלך המשבר המדיניות נועדה למזער את הפגיעה בעובדים במשק לרבות העובדים השכירים, העצמאיים, הזמניים ובעלי העסקים ובהקטנת הפגיעה במשקי הבית שבהם המפרנסים העיקריים אינם עובדים באופן זמני או קבוע בעקבות המשבר. כלי נוסף הוא הקלה על העסקים והעובדים העצמאיים באמצעים שונים כמו דחיית תשלומי מיסים או הפחתתם, הקדמת תשלומי הממשלה לספקים, מענקים וערבויות של הממשלה להלוואות ועוד כלים שיפורטו בהמשך.

3.1.2 חבילת הצעדים

ב-30 במרץ פרסמו משרד ראש הממשלה ומשרד האוצר חבילת צעדים כלכליים בסך של **80 מיליארד ש"ח** לסיוע למשק בהתמודדות עם ההשלכות הכלכליות של הנגיף במהלך המשבר ובסיומו.²³

הצעדים שפורסמו נחלקים לארבעה תחומים: תחום הבריאות, תחום הביטחון הסוציאלי כלומר משקי הבית, תחום סיוע לעסקים ותחום של האצה שבעיקרו עשוי לסייע בעת היציאה מהמשבר.

תחום הבריאות: תקציב נוסף של **11 מיליארד ש"ח** שיושקע ברכישת ציוד רפואי, הגדלת המלאי, עלויות אשפוז, שמירה על היציבות הפיננסית של בתי החולים וצמצום ההיחשפות לנגיף של אוכלוסיות בסיכון.

תחום הביטחון הסוציאלי: הצעדים נועדו בעיקר לסייע למשקי הבית שהכנסתם נפגעה. **20 מיליארד ש"ח** הוקצו לפי החלוקה הבאה:

- **תשלומי דמי אבטלה:** תוספת של **14 מיליארד ש"ח** לצורך תשלום דמי אבטלה לעובדים בחל"ת, והקלת תנאי הזכאות, לרבות: קיצור תקופת האכשרה לדמי אבטלה (משך הזמן הדרוש יקוצר מ-12 חודשי תעסוקה לחצי שנה). הארכת תקופת הזכאות לדמי אבטלה עד ל-30 באפריל. קיצור תקופת האכשרה לדמי אבטלה מ-12 חודשי תעסוקה לחצי שנה.

²³ משרד האוצר, **מרחיבים את הצעדים הכלכליים – 80 מיליארד ש"ח**, 30 במרץ, 2020. איליה כץ, אגף התקציבים, שיחת טלפון, 5 באפריל 2020.

- **סיוע לעצמאים: 2.6 מיליארד ש"ח.** העובדים העצמאים שנולדו לפני שנת 1999 יקבלו 2 מענקים. אחד בחודש מרץ בסכום של עד 6,000 ש"ח ומענק נוסף בחודש אפריל בסכום של עד 8,000 ש"ח.
- **מענק הקלות לעובדים בגיל 67+** שעבודתם הופסקה בתשלום דמי אבטלה: מענק של עד 4,000 ש"ח בנוסף לקצבת הזקנה בחודשים מרץ ואפריל.
- **תוכנית הכשרות לעובדים: 200 מיליון ש"ח** הופנו לתוכנית הכשרות שנועדה לאפשר לעובדים שאיבדו את המקום העבודה לחזור לשוק העבודה על ידי הכשרות שבסיומם יחזרו לשוק עובדים איכותיים יותר ובכך יסייעו להגדלת הפריון במשק.
- **מגזר שלישי: 200 מיליון ש"ח** יועברו לקרן סיוע לארגוני המגזר השלישי הנתמכים על ידי המדינה לפי סעיף 3א לחוק יסודות התקציב. סיוע לשמירת רצף הפעילות ושימור התשתית הארגונית.
- **סיוע תזרימי למשקי הבית:** דחיית תשלום אגרות ממשלתיות והקדמת תשלומי מענק עבודה (מס הכנסה שלילי), הניתנים לעובדים העומדים במבחני הכנסה.
- **עמותות חברתיות:** פתיחת מסלול מיוחד בקרן הלוואות בערבות המדינה המיועד לעמותות חברתיות בעלות מחזור של עד **4 מיליון ש"ח** הפועלות בתחומי הבריאות, החינוך והרווחה.
- **מענקים:** בסך 500 ש"ח עבור ילדים עד גיל 18 ולא יותר מ-4 ילדים במשק בית, מענקים בסכום זהה עבור קשישים ונכים.
- **תחום הסיוע לעסקים:** הצעדים נועדו לסייע בהמשכיות העסקים והוקצה סכום של כ- **41 מיליארד ש"ח**.²⁴
- **הנחה בארנונה:** סכום של **2.7 מיליארד ש"ח** הפחתה בארנונה לעסקים בשיעור שנתי של 25% במסגרת זו עסקים שנפגעו לא ישלמו ארנונה בחודשים מרץ, אפריל ומאי במימון על ידי הממשלה והשלטון המקומי.
- **פתרונות מימון לעסקים גדולים:** סכום של **7 מיליארד ש"ח** יופנה באמצעות הקמת קרן הלוואות בערבות מדינה לעסקים גדולים. אפשרות לבקשת ההלוואה תינתן לעסקים שמחזור ההכנסות השנתי שלהם מעל 400,000 ש"ח ועד 1.2 מיליארד ש"ח וגובה ההלוואה עד 8% מהמחזור השנתי.
- **החזר מקדמות מס:** סכום של **3 מיליארד ש"ח**. עסקים ששילמו מקדמות מס בגין החודשים פברואר ומרץ יקבלו החזר בשני שלבים.
- **מסלול סיוע לעסקים:** לצרכי התאמה של מקום העבודה לדרישות משרד הבריאות וסיוע של משרד הכלכלה ביעוץ, השקעות ויצוא - סכום של **700 מיליון ש"ח**.
- **קרנות השקעות:** בסכום של **4.5 מיליארד ש"ח**. מדובר בקרנות מנוף המשותפות לממשלה (כ-1.5 מיליארד ש"ח) ולגופים המוסדיים (כ-3 מיליארד ש"ח) במטרה לסייע לחברות ישראליות במימון פעילותם.
- **דחיית מיסים ותשלומים:** דחיית תשלומי מע"מ, ביטוח לאומי, חשמל, מים ועוד בסכום כולל של **9 מיליארד ש"ח**.
- **מענקים לעסקים:** בסכום כולל של **6 מיליארד ש"ח**.

²⁴ בחבילת הצעדים אין התייחסות ישירה למשבר בענף התיירות וחברות התעופה, בניגוד למדינות רבות אחרות שמנסות לסייע לענף זה באופן ממוקד. להרחבה ראו: נעם בוטוש, [תיאור המשבר בענף התיירות בעקבות התפרצות נגיף הקורונה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 30 במרץ 2020.

- **קרן להלוואות בערבות המדינה לעסקים קטנים ובינוניים:** סכום של 8 מיליארד ש"ח. הזכאות להלוואה היא לעסקים עם מחזור הכנסות שנתי של עד 400 מיליון ש"ח והקטנת הביטחונות של בעל העסק ל-5% בלבד.
- **הפחתת רגולציות:** במטרה לוודא רציפות עסקית יופחתו רגולציות שאינן הכרחיות, יוארכו באופן אוטומטי רישיונות והיתרים, וכן עצירת תכנון רגולציות חדשות המקשות על המגזר העסקי.

תחום ההאצה –

- **פתרונות מימון להי-טק:** סכום של 1.5 מיליארד ש"ח. בתחום זה רשות החדשנות תפעל במספר מסלולים.
- **האצת פרויקטים בתשתיות:** סכום של 1.1 מיליארד ש"ח. בצעד זה נכלל קידום מהיר של תשתית ופרויקטים בתחום הבנייה והתחבורה.
- **שיפור השירות לאזרח באמצעות דיגיטציה:** סכום של 300 מיליון ש"ח בתחום זה נכלל גם למידה מקוונת.
- **תכנית ליציאה של המשק מהמשבר והאצת המשק:** סכום של כ-3 מיליארד ש"ח כאשר מהסכום המקורי של 5 מיליארד ש"ח הופחתו כ-2 מיליארד ש"ח לטובת מענקים של 500 ש"ח לילדים לקשישים ולנכים. בתחום זה נשקלים צעדים בתחום התקשורת, החינוך מרחוק, תשתיות, הי-טק ותחומים נוספים.

סיכום הצעדים להקלה על העובד השכיר

קיצור תקופת האכשרה לדמי אבטלה והארכת משך התקופה לזכאות, תוכנית הכשרות על מנת לאפשר לאנשים שנפלטו משוק העבודה לחזור אליו באופן מהיר ואיכותי, דחיית תשלום אגרות ממשלתיות והקדמת תשלומי מס הכנסה שלילי הניתנים לעובדים העומדים במבחני הכנסה.

סיכום הצעדים להקלה על העסקים הקטנים והבינוניים והעובדים העצמאיים

מענק לעובדים העצמאיים, הפחתה בארנונה לעסקים בשיעור שנתי של 25%, החזר מקדמות מס בגין פברואר-מרץ, פתרונות מימון לעסקים קטנים ובינוניים באמצעות הקרן להלוואות בערבות המדינה, מסלולי תמיכה של משרד הכלכלה והתעשייה - עידוד השקעות, יצוא ותמיכה בעסקים קטנים ובינוניים, מסלולי סיוע לביצוע התאמות להנחיות משרד הבריאות, דחיות תשלומי מע"מ, ארנונה, חשמל ומים, אגרות ממשלתיות והקדמת תשלומים לספקי הממשלה הקטנים והבינוניים.

לפי משרד האוצר, חבילת הצעדים שפורטו לעיל נחלקים **לשני סוגים**, כמפורט בלוח 3 להלן.

לוח 2 – חבילת הצעדים לפי סוג²⁵

סוג	תיאור	סכום במיליארדי ש"ח	% מהתוצר
תקצוב ישיר	תחום הבריאות, מענקים לעצמאיים ולמובטלים, לילדים, לקשישים ולנכים, דמי אבטלה, הכשרות, מענקים לעסקים ותוכנית האצה.	כ-50 (62.5%)	כ-3.6%

²⁵ איליה כץ, אגף התקציבים, שיחת טלפון, 5 באפריל 2020. החלוקה היא כללית. בחלק מהתחומים עדיין לא גובשה תוכנית סופית ועל כן גם ייתכנו שינויים בחלוקה. לחלק מהסעיפים יש צורך בחקיקה ובאישור הכנסת וכן יש לציין כי המשק פועל בתקציב המשכי ויידרש עדכון חקיקה בחוק יסוד שיאפשר הגדלת תקציב המשכי.

כ-2.1%	כ-30 (37.5%)	דחיית תשלומי מע"מ, ביטוח לאומי, תשלומי חשמל, מים וארנונה, החזר מקדמות מס והנחות בארנונה, קרן הלוואות בערבות מדינה לעסקים קטנים ובינוניים, פתרונות מימון לעסקים גדולים וקרנות השקעה.	דחיית מיסים, ויתור על הכנסות, פתרונות אשראי וערבויות
כ-5.7%	80.0 (100%)		סך-הכול

מהחלוקה לפי משרד האוצר אפשר לראות כי סך התוכנית מהווה כ-5.7% בתוצר, מתוכה כ-3.6% מרכיב **פיסקלי של הוצאה ישירה** ו-2.1% מרכיב אשראי וערבויות ודחיה וויתור על הכנסות.²⁶

בנוסף, ניתנו הנחיות לגבי פעילות **המגזר הציבורי** וצעדי התייעלות. במסגרת העבודה במתכונת חירום ובתיאום עם ההסתדרות, 30% מהעובדים ימשיכו לעבוד (עובדים חיוניים) מהמשרד או מהבית, יתר העובדים יצאו לחופשה בתשלום על חשבון ימי החופשה שצברו (לעובדים ללא יתרת ימי חופשה יקחזו ימי חופשה על חשבון ימי חופשה עתידיים).

בפעילות **המגזר הפרטי**, 30% או עד 10 אנשים, הגבוה מבניהם, יוכלו להמשיך לעבוד במקום העבודה. השאר יעבדו מהבית במידת האפשר. הוגדרו מספר גופים חיוניים שיכולים לחרוג מהכלל הרחב. גופים אלה יוכלו לפעול עם יותר מ-30% ממצבת כוח האדם על מנת להבטיח את מתן אספקה סדירה ושירותים חיוניים בסיסיים. בנוסף מקודם הנושא של פתרונות שירות מרחוק בלשכות השירות השונות ומורחב הפיתוח של קורסים מקוונים העברת מידע בין המשרדים.

רשות שוק ההון הביטוח והחיסכון פרסמה צעדים במספר תחומים במטרה להקל על הציבור ולהגדלת הנזילות בבורסה לני"ע.²⁷ להלן תיאור עיקרי הצעדים:

בתחום תמיכה וחיזוק שוק ההון והגנה על החוסכים:

- הגדלת ההחזקה המותרת בסדרת אג"ח מ-25% ל-49% זאת כדי לאפשר להם לנצל הזדמנויות רכישה ולהגביר את נזילות המסחר באג"ח קונצרניות.
- אפשרות לגוף מוסדי להגדיל את ההחזקה במניות גוף מוסדי אחר מעל 5% ועד ל-7.5% כשלבעל השליטה בגוף הרוכש יש פחות מ-5%.
- הקלות בתניות "חודק" - אפשרות לרכוש במסחר אג"ח קונצרניות שלא כוללות את כל "תניות חודק" למזעור השלכות שליליות על תיקי החוסכים לתקופה של שלושה חודשים.²⁸
- הקלות פרוצדורליות באופן עבודת ועדת ההשקעות ודיווחיה לרשות.

בתחום הקלות והטבות לציבור בנושאי חסכון ופנסיה:

- הגדלת זמינות אשראי - הקלה בנטילת הלוואות על ידי חוסכים כנגד חסכונותיהם.
- הארכת ריסק זמני לעובד שצומצמה או הופסקה העסקתו - עובדים בחל"ת או עובדים שהופסקה העסקתם יוכלו להאריך את הכיסויים הביטוחיים הנלווים לחסכון פנסיוני לאבדן כושר עבודה ולביטוח חיים מחמישה חודשים ועד לשנה (תיקון תקנות בשיתוף משרד האוצר).

²⁶ הרחבה בנושא ערבויות מדינה בישראל ובמדינות המפותחות, ראו: נעם בוטוש, [סינע לעסקים באמצעות קרנות הלוואה בערבויות מדינה להתמודדות עם משבר נגיף הקורונה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 5 באפריל 2020.

²⁷ משרד האוצר, רשות שוק ההון, הביטוח והחיסכון, מצגת שהוצגה בוועדת הכספים, 30 במרץ 2020.

²⁸ המלצות ועדה לקביעת פרמטרים להתייחסות גופים מוסדיים המעמידים אשראי באמצעות רכישת אג"ח לא ממשלתיות, בראשות עו"ד דוד חודק. הוועדה המליצה על פרמטרים איכותיים, כמותיים ומשפטיים לגביהם יידרשו הגופים המוסדיים להתייחס בטרם ירכשו אג"ח לא ממשלתיות בהנפקות ציבוריות ופרטיות. להרחבה: איתמר מילרד, [תיאור וניתוח הסדרי חוב במערכת הבנקאית](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, אוגוסט 2016.

- הקלה בגביית ריבית פיגורים ממעסיקים על איחורים בהפקדות - הקלה על מעסיקים ועצמאים, דחיה של שבועיים בגביית ריבית פיגורים ממעסיקים על ידי המוסדיים בשל איחור בהפקדות.
- הקלה על המעסיקים בטיפול בהפקדות ובחישוב יתרות הפיצויים של עובד שיצא לחל"ת - ייעול אופן העבודה מול המסלקה ומול הגופים המוסדיים, דחיה בהטמעת גרסאות וממשקים העשויים להכביד על העבודה השוטפת.

בתחום של הקלות והטבות לציבור בנושאי ביטוח:

- הקפאת ביטוחים - חברת הביטוח תוכל להיענות לבקשת מבוטח להשבית את פוליסת הביטוח, גם אם הדבר לא צוין במפורש בפוליסת הביטוח. חברת הביטוח תפרט בפני המבוטח אלו כיסויים היא יכולה להקפיא ואת ההחזר הכספי שניתן לקבל.
- חידוש ביטוחים אוטומטי ללא גביה - במידה וחברת הביטוח לא הצליחה ליצור קשר עם המבוטח, קיימת אופציה לחידוש הפוליסה, ללא גביית פרמיה מהלקוח.
- הקלה בהגשת תביעות סיעוד ואבדן כושר עבודה - חברת ביטוח תאפשר הגשת טפסי תביעה ללא צורך בחתימה של עד נוסף, דוגמת עו"ד או רופא.
- כתב שירות רופא אונליין - מתן אפשרות לכל מבוטח לרכוש כתב שירות אשר מעניק שירותי רפואה מקצועית אונליין ללא צורך בביצוע חיתום רפואי וללא צורך ברכישת ביטוחים אחרים בחברה.
- ביטוח לעובדים זרים - הבטחת נגישות לביטוח רפואי ללא צורך בביצוע חיתום רפואי לעובדים זרים שפוטרו בעקבות המצב.

תמיכה בעובדים עצמאיים בישראל

נכון לכתיבת מסמך זה, לעצמאים בישראל אין ביטוח בפני אבטלה המשולם על ידי ביטוח לאומי, זאת בניגוד לשכירים להם קיים ביטוח בפני תקופות אבטלה. חריגים בעניין הם: מורי דרך,²⁹ אומנים,³⁰ ומדריכים מרצים ומורים³¹ אשר עשויים להיות זכאים לדמי אבטלה גם אם הם מוגדרים כעצמאים. עם זאת, כאשר נקבע בחוק בדבר החובה של עצמאים להפקיד בקרן פנסיה, נקבע כי חלק מסכום ההפקדה לקרן הפנסיה יחשב כחיסכון לאבטלה ובמצב של אבטלה יוכל העובד בעתיד למשוך כספים אלו.³² כפי שצוין לעיל, התמיכה בעצמאיים במשבר הנוכחי באה לידי ביטוי בהקדמת תשלומים לספקי הממשלה הקטנים והבינוניים, במתן הארכה בתשלום מע"מ לכל העסקים, בדחייה ופריסה של תשלומי הביטוח הלאומי, בדחיית תשלומי חובה לעצמאיים ועסקים קטנים ובינוניים, בדחיית והנחה בתשלומי ארנונה עסקית ומענק סיוע מיוחד לעצמאים – המענק מיועד לעצמאים קטנים אל מול ההפסדים הצפויים להם בשל הירידה בפעילות המשקית. בנוסף, תוקצבה קרן הלוואות בערבות מדינה בסך 8 מיליארד ש"ח לעסקים אלו.

מקורות מימון:

בשנת 2020 לא אושר תקציב מדינה בכנסת בשל מערכות הבחירות. תקציב 2020 הוא המשכי, קרי מבוסס על תקציב 2019 (התוספת הצמדה למדד המחירים לצרכן) ואינו מאפשר הרחבה פיסקלית משמעותית,

²⁹ צו הביטוח הלאומי (סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים), תשל"ב-1972, התוספת הראשונה, סעיף 7.

³⁰ שם סעיף 13.

³¹ שם סעיף 6.

³² חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנות התקציב 2017 ו-2018), התשע"ז-2016, סעיף 5, וסעיף 16 (3).

כפי שפורט לעיל. ב-7 באפריל 2020 אישרה הכנסת הצעת חוק ממשלתית חוק-יסוד: משק המדינה (הוראת שעה לשנת 2020)³³ המאפשרת, בין היתר, לממשלה להקצות עשרות מיליארדי ש"ח בשנת 2020 למימון חבילת הצעדים.³⁴

3.2 מדיניות מוניטרית

בעת משבר כלכלי, תפקיד הבנק המרכזי להפעיל את הכלים העומדים לרשותו לצורך חילוץ המשק מהמשבר וסיוע למשק במהלך המשבר, שמירה על היציבות הכלכלית, מניעת עליית מחירים והקטנת הפגיעה במשק ובצמיחה ככל האפשר. בקביעת אופי הכלים, אופן השימוש בהם ועוצמת המהלכים שיינקטו, הבנק צריך לקחת בחשבון את השפעתם גם בתקופה שלאחר סיום המשבר. בסיום המשבר, על הבנק המרכזי לסייע בהחזרת המשק לצמיחה ויציבות כלכלית.

הכלים המקובלים בעת משבר כלכלי הם כלים של מדיניות מוניטרית מרחיבה, הורדת הריבית במידת האפשר, הגדלת הנזילות בשווקים, מניעת מחנק באשראי במשק, וכל זאת תוך שמירה על יציבות הבנקים ופיקוח עליהם. השווקים העיקריים שלבנק המרכזי יש יכולת לפעול בהם והם חיוניים למשק בימים אלו הם שוק מטבע החוץ ושוק אגרות החוב הממשלתיות. שוק מטבע חוץ הוא חשוב כי דרכו עוברות העסקות עבור היבוא והיצוא של מדינת ישראל, ההשקעות הזרות הנכנסות לחברות ישראליות וההשקעות בחו"ל של החוסכים הישראלים.

שוק האג"ח הממשלתי מאפשר לממשלה לממן את תקציבה, כולל הצעדים החדשים הנדרשים בימים אלו ויש חשיבות רבה ליכולת של הממשלה לגייס כספים בשווקים הנזילים.

ב-4 במרץ 2020 פרסם בנק ישראל הודעה לפיה המשבר הוא אירוע מתגלגל וקיימת אי-וודאות גבוהה בגין שלושה גורמים: עוצמת התפשטות הנגיף בעולם ובישראל; עוצמת צעדי המניעה שיינקטו במדינות אחרות ובישראל וההשפעה הכלכלית של צעדים אלו; משך תקופת האירוע. לפי בנק ישראל, הנתונים הכלכליים הבסיסיים החזקים של המשק הישראלי – ביניהם יחס חוב תוצר ושיעור אבטלה נמוכים, עודף בחשבון השוטף ורמה גבוהה של יתרות מט"ח, ומערכת פיננסית חסונה, מגדילים את עמידות המשק.³⁵

בנק ישראל מפעיל מדיניות מוניטרית מרחיבה ופועל להרחבת הנזילות בשווקים במספר דרכים, כלהלן:³⁶

- **הזרמת נזילות לשוק האג"ח המקומי** - בהודעה שפורסמה ב-15 במרץ 2020 נמסר כי בנק ישראל יפעיל את הכלים העומדים לרשותו במסגרת ביצוע המדיניות המוניטרית. הבנק יפעל בשוק הפתוח ויבצע רכישת אג"ח ממשלתיות מסוגים שונים בשוק המשני. פעילות זו נועדה לוודא ששוק האג"ח הממשלתי פועל כראוי. בנוסף, הבנק יבצע עסקאות ריפוי³⁷ עם אג"ח ממשלתי כבטוחה מול מוסדות פיננסיים.

³³ [תזכיר חוק-יסוד: משק המדינה \(הוראת שעה לשנת 2020\)](#), באתר החקיקה הממשלתי, 6 באפריל 2020.

³⁴ להרחבה: אליעזר שוורץ, ניתוח הצעת חוק-יסוד: משק המדינה (הוראת שעה לשנת 2020), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 6 באפריל 2020.

³⁵ בנק ישראל, [התייחסות בנק ישראל להתפתחויות הכלכליות בעקבות התפשטות נגיף הקורונה](#), 4 במרץ 2020.

³⁶ בנק ישראל, [הודעות לתקשורת](#), מועדים שונים.

³⁷ עסקאות ריפוי (Repurchase agreement): עסקאות המערבות פעילות בשוק הכסף ובשוק העתידי, לפיהן הקונה רוכש ני"ע או אג"ח ומתחייב למכור בחזרה למוכר במועד כלשהו בעתיד במחיר קבוע וידוע מראש כבר במועד הקניה.

מטרת הצעדים היא למתן את התנודתיות החריגה ולהגדיל את הנזילות בשווקים הפיננסיים שבהם פועלים הגופים הפיננסיים, העסקים ומשקי הבית.

- תמיכה בשוק מט"ח באמצעות מכרזי החלף³⁸ - ב-16 במרץ 2020 הודיע הבנק על הוספת כלי נזילות נוסף של עסקאות החלף בשווקים הפיננסיים. בשלב הראשון יוקצו 15 מיליארד דולר לעסקאות אלו מול מערכת הבנקאות המקומית והבנק ימשיך להפעיל כלי זה כל עוד ימשכו הלחצים הגבוהים לנזילות דולרית. כלי זה מופעל על ידי שימוש ביתרות מט"ח שבנק ישראל צבר בשנים האחרונות והיתרה הגבוהה מאפשרת לו לספק את הנזילות הנדרשת למערכת הפיננסית המקומית.
- תוכנית לרכישת אג"ח ממשלתיות - ב-23 במרץ הודיע הבנק על תוכנית לרכישת אג"ח ממשלתיות בשוק המשני בהיקף של 50 מיליארד ש"ח במטרה להקל על תנאי האשראי במשק ולתמוך בפעילות הכלכלית והיציבות הפיננסית. הרכישה תאפשר לבנק ישראל גם למתן את התנודות החריפות בתשואות האג"ח כתוצאה מהמחסור בנזילות ועשויה לסייע לייצוב השווקים.
- הפיקוח על הבנקים הודיע על שורת הקלות לבנקים ולציבור הרחב. בין ההקלות שפורסמו, דחייה של התשלום החודשי של המשכנתה או הלוואות במספר חודשים, אפשרות הגדלת מסגרת האשראי בחשבון העו"ש על מנת למנוע חריגה מהמסגרת ואפשרויות לקבל הלוואות נוספות. ב-23 במרץ פורסם כי על מנת לסייע למשקי בית ועסקים שנקלעו לקשיים תזרימיים, הבנקים המסחריים ובנק הדואר יהיו את ההגבלות על לקוחות בשל שיקים שחזרו ללא כיסוי. ב-29 במרץ 2020 פורסם על הפחתת דרישות ההון הרגולטוריות בנקודת אחוז אחת, בהתאם להחלטות רגולטוריות מקבילות בעולם. ההפחתה תהיה בתוקף במשך שישה חודשים עד לבחינתה מחדש, ונועדה לאפשר לבנקים להשתמש במקורות ההון שיתחררו כתוצאה מההקלה לצורך הגדלת האשראי למשקי הבית ולמגזר העסקי. בנוסף, הנחה בנק ישראל את הדירקטוריונים של הבנקים לבחון מחדש את מדיניות הדיבידנד והרכישה העצמית של מניות בעת הזו, על רקע השינוי המהותי שחל בתנאים הכלכליים, ובפרט הירידה החדה בתחזיות המקרו כלכליות ואי הוודאות הגדולה. מדיניות זו תפנה מקורות נוספים לבנקים לצורך העמדת אשראי וספיגת הפסדים במידת הצורך.³⁹
- הפחתת ריבית תוכנית אשראי והרחבת ריפּוּ, ב-6 באפריל 2020 הודיע בנק ישראל על הפחתת הריבית מ-0.25% ל-0.1%. בנוסף, על תוכנית הלוואות חדשה שתופעל עד סוף חודש מאי 2020 ותסתכם ב-5 מיליארד ש"ח. לפי התוכנית, יוענקו הלוואות יוענקו לבנקים לשלוש שנים בריבית קבועה (0.1%) לפי תבחינים שיפורסמו בחזר שיועבר לבנקים. כמו כן, הודיע הבנק על הרחבת תוכנית הריפּוּ כך שתכלול גם אג"ח קונצרניות כבטוחה. כאמור לעיל, במחצית מרץ 2020 החל בנק ישראל להזרים כספים לגופים הפיננסיים בהלוואות קצרות טווח, אשר בהן אג"ח ממשלתיות התקבלו כבטוחות. במסגרת הודעה זו, יתקבלו כבטוחות גם אג"ח קונצרניות בדירוג AA ומעלה.

³⁸ מכרזי החלף: רכישות אג"ח טרם מועד פירעון ובמקביל הנפקת אג"ח חדשות שמועברות למוכרים בתמורה לאג"ח הנרכשות.
³⁹ בנק ישראל, הפיקוח על הבנקים, [הודעות לעיתונות](#), תאריכים שונים.

4. צעדי התמיכה במדינות ה-OECD

4.1 כלי מדיניות פיסקלית

4.1.1 סיוע לעסקים קטנים ובינוניים

לפי סקירה של ה-OECD,⁴⁰ המשבר הכלכלי שנגרם מהתפשטות נגיף הקורונה יפגע בעיקר **בעסקים הקטנים והבינוניים**. הפגיעה בהם היא הן מצד ההיצע והן מצד הביקוש:

בצד ההיצע – ירידה בכוח העבודה וירידה באספקת חומרי הגלם לצורך הייצור.

בצד הביקוש – ירידה חדה בביקושים גורמת לירידה בפדיון ולחוסר נזילות שפוגעת ביכולת שלהם לתפקד. ישנם עסקים קטנים ובינוניים מסקטורים שנפגעים יותר מאחרים כמו תיירות ותעבורה אזרחית, אולם ישנה פגיעה גם בעסקים שתלויים בהם ונותנים להם שירותים.

הפגיעה בעסקים הקטנים והבינוניים ממשיכה גם לשווקים הפיננסיים וגורמת לחוסר יציבות ומחסור באשראי. לעסקים קטנים ובינוניים יש יכולת מוגבלת וגמישות נמוכה בהתמודדות עם עלויות המשבר. משך הזמן שהם יכולים לשרוד נמוך מחברות גדולות.

המדינות השונות הגיבו למשבר באופנים שונים. ישנן מדינות שהתרכזו במדיניות שמתוכננת לעזור לכלל החברות וישנן מדינות שמתמחות לעסקים קטנים ובינוניים באופן מיוחד. להלן מגוון הצעדים שננקטו לסיוע לעסקים במדינות השונות:

- **סטטוס העסקה:** צעדים לסיוע לעסקים בעניין צמצום מצבת העובדים, שעות העבודה, עבודה מרחוק, פיטורים זמניים של עובדים, השתתפות בתשלום דמי מחלה. המדינות מספקות תמיכה בשכר לעובדים מפוטרים או לעסקים באופן זמני במטרה להקטין את הוצאותיהם ולאפשר להם לשרוד.
 - **כלי מימון:**
 - **אמצעים להקלה על מגבלת הנזילות** – דחיית מיסים ותשלומי ביטוח לאומי, דחיית תשלומי חובות, שכר דירה ושירותים, הקלות מס והקדמת תשלומי המדינה לחברות.
 - **מתן ערבויות** מדינה להלוואות – קיצור משך זמן ההמתנה הדרוש, הקלה בזכאות והגברת הנגישות.
 - בחלק מהמדינות ניתנות הלוואות באופן ישיר באמצעות מוסדות ציבור.
 - בחלק מהמדינות נותנים **מענקים וסובסידיות**, בעיקר לצורך אספקת נזילות לגישור זמני שמפחית את הפגיעה שנובעת מהירידה בפדיון.
 - **צעדים מבניים:** סיוע לעסקים באימוץ שיטות עבודה חדשניות, הכשרות, עבודה מרחוק והכוונה לשווקים חדשים וערוצי שיווק ומכירות מתקדמים באופן שיאפשר להם להמשיך לתפקד בתנאים החדשים ככל האפשר. צעדים אלו גם יסייעו בעתיד בעת היציאה מהמשבר.
 - בחלק מהמדינות יצרו **כלים לניטור ההשפעה של המשבר על העסקים הקטנים והבינוניים** ולהתאמת הצעדים ספציפית לצרכים.
- לוח 4 מציג את צעדי המדיניות במספר מדינות מפותחות.

⁴⁰ OECD, [Covid-19: SME Policy Responses](https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/covid-19-sme-policy-responses/), April 5, 2020.

לוח 4 – צעדי מדיניות בתחום בסיוע לעסקים קטנים ובינוניים במספר מדינות מפותחות⁴¹

נושא	אוסטרליה	קנדה	צרפת	גרמניה	ישראל	יפן	קוריאה	נורבגיה	אנגליה	ארצות הברית
סטטוס עבודה										
פיטורין			✓	✓	✓			✓		
סבסוד שכר	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
תמיכה בעובדים עצמאים	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓
דחייה										
מס הכנסה מע"מ	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓
ביטוח לאומי			✓					✓		
שכר דירה			✓		✓	✓			✓	
חובות ומשכנתאות	✓	✓	✓		✓		✓		✓	
כלי מימון										
ערבויות להלוואות	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
הלוואות ישירות	✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓
מענקים וסובסידיות	✓		✓	✓	✓		✓		✓	✓
צעדים מבניים										
שווקים חדשים		✓					✓			
עבודה מרחוק			✓			✓				
ודיגיטציה										
חדשנות										
הכשרה והצבה מחדש	✓									

בנתוני הטבלה ניתן לראות את השוני בין צעדי הסיוע במדינות השונות, הסיבות לשוני יכולות להיות נעוצות בשלבים השונים של ההתפרצות במדינות השונות ובתגובות בהתאם לאופי המדינה. טרם נעשתה הערכה ליעילות הצעדים השונים. בהסתכלות על כלל מדינות ה-OECD נראה כי הכלי הנפוץ ביותר הוא דחיית מיסים, ערבויות להלוואות וסבסוד השכר. הצעדים של תמיכה בעצמאיים וסיוע במענקים נמצאים בשונות גדולה בין המדינות.

4.1.2 סיוע בתחום התעסוקה

להלן עיקרי הצעדים שפרסם ה-OECD לגבי דרכי הסיוע של המדינות המפותחות באזרחים, בעסקים ובעצמאיים:⁴²

- **סיוע לעובדים חולים או עובדים בבידוד:** הרחבת האפשרות לקבלת חופשת מחלה בתשלום על פי ההסדרים הקיימים, הכרה בהידבקות בזמן העבודה כתאונת עבודה, קבלת קצבה מיוחדת מהביטוח הלאומי. סיוע לעובדים שאינם יכולים להגיע לעבודה בגין ההגבלות השונות: הרחבת האפשרות לעבודה

⁴¹ OECD, [Covid-19: SME Policy Responses](#), April 5, 2020.

⁴² להרחבה: שלי לוי, עמי צדיק, אליעזר שוורץ, [כלי מדיניות בתחום התעסוקה שנוקטות מדינות מפותחות בתגובה לנגיף הקורונה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 29 במרץ 2020.

מהבית, הטבות להורים לילדים קטנים שאינם יכולים להגיע לעבודה, הסדרים לחופשה בתשלום בהשתתפות המדינה והמעסיק.

- **סיוע לעובדים שאיבדו את מקום עבודתם או שמקום העבודה הוציא אותם לחופשה ללא תשלום:** הרחבת והקלת הזכאות לקבלת דמי אבטלה, הגדלת הסכומים המשולמים לחסרי הכנסה או בעלי הכנסות נמוכות, סבסוד שכר העובדים על ידי המדינה עד שיעור מסוים מהשכר.
- **סיוע לעצמאיים ולעסקים קטנים:** הרחבת האפשרות לקבלת דמי אבטלה בחלק מהמדינות, זכאות לתשלומים סוציאליים אחרים, מענקים חד פעמיים, דחייה ופטור מתשלומים שונים כגון מע"מ ומיסים מקומיים. בחלק מהמדינות ניתן סיוע ממוקד לענפים שנפגעו במיוחד, כגון התיירות.
- **סיוע כלכלי למפעלים וחברות:** סבסוד שכר העובדים על ידי המדינה, השתתפות במימון חופשת המחלה לעובדים, הקלות בהשתתפות בתוכניות ייעודיות לחברות במצוקה, דחיית תשלומים שונים, קרנות ממשלתיות למתן ערבויות וסיוע ישיר.

לוח 5 מציג את הצעדים שננקטו במדינות השונות לפי תחומי הסיוע, בחלק ממדינות ה-OECD.

לוח 5 – תמיכה בתחום התעסוקה במדינות המפותחות⁴³

נושא	אוסטרליה	קנדה	צרפת	גרמניה	ישראל	יפן	קוריאה	מקסיקו	אנגליה	ארה"ב
הפחתת מספר העובדים הנחשפים לנגיף		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
תמיכה כספית בחולים ובמשפחותיהם		✓	✓		✓	✓	✓		✓	
תמיכה כספית בעובדים בבידוד שאינם יכולים לעבוד מהבית		✓		✓			✓		✓	
סיוע בהתמודדות עם צרכים בלתי צפויים		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
עזרה לעובדים שאיבדו את מקור פרנסתם	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
סיוע לפירמות להסתגל לשינויים	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		
תמיכה כספית בחברות שמתמודדות עם ירידה בביקוש	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
תמיכה כלכלית לעובדים מזקקים שנשארים בבית		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓

בלוח אפשר לראות את השוני בצעדים שננקטים במדינות השונות. זאת בשל העובדה כי המדינות נבדלות ביניהן בהיקף אוכלוסייתן, בהיקף תחלואת הקורונה במועד בו החלו ליישם צעדים לצמצום ההדבקה ובמועד יישומם של צעדים כלכליים שנועדו לסייע למשק להתמודד עם השלכות המשבר. כמו כן, המדינות

⁴³ OECD, [Supporting people and companies to deal with the Covid-19 virus: Options for an immediate employment and social-policy response](#), march 20, 2020

נבדלות ביניהן במאפייני שוק התעסוקה, במערך הביטחון הסוציאלי שמעמידה המדינה לרשות אזרחיה בימי שגרה, החובות שהיא מטילה על עסקים והסיוע שניתן בימי שגרה.⁴⁴

4.1.3 משקל הצעדים בתוצר

ה-OECD וקרן המטבע הבין-לאומית פרסמו את עלות הצעדים הפיסקליים שנוקטות מדינות להתמודדות עם המשבר הכלכלי ומשקלן בתוצר, כמוצג בלוח 6 להלן.

לוח 6 – אומדן תמיכה פיסקלית במדינות ה-OECD (במיליארדים, מטבע מקומי)⁴⁵

מדינה	הוצאה	מהתוצר	צעדי התמיכה העיקריים
אוסטרליה	208.7	10.5%	תמיכה במשקי הבית, בעסקים והבטחת מזילות למשק.
	40.0	2.0%	ערביות להלוואות.
אוסטריה	28.0	7.0%	תמיכה במערכת הבריאות, תמיכה בעובדים, תמיכה במעסיקים, תמיכה בעסקים קטנים, תמיכה ביצואנים
	9.0	2.3%	ערביות להלוואות
בלגיה	10-8	1.9%	הוצאות מערכת הבריאות, תמיכה במשקי בית ועובדים שאיבדו את פרנסתם
	50.0	10.6%	ערביות להלוואות
קנדה	193.0	8.4%	תמיכה במערכת הבריאות, תמיכה בעובדים ובמעסיקים, הרחבת מערכת הרווחה, דחיית מיסים, הרחבת אשראי לחברות.
צ'ילה	11.75*	4.7%	תמיכה במעסיקים ובעובדים, תמיכה במערכת הבריאות, הקלות במס, הזרמת מזילות לעסקים קטנים ובינוניים. סבסוד משכורות ותמיכה בשוק העבודה.
דנמרק	60.0	2.7%	הוצאות בריאות וצעדי סיוע לעובדים ולעסקים.
	222	10.0%	צעדים לסיוע בתזרים וערבויות להלוואות (9.2 מיליארד שהם 0.38% מהתוצר).
אסטוניה	2.0	7.0%	הוצאות בריאות וגופי תמיכה בעובדים ובעסקים, פיצוי לענפים שנפגעו. כולל ערבויות.
פינלנד	1.7	0.7%	הוצאות בריאות, תמיכה בעסקים ובסקטור הפיננסי, מענקים, דחיה והקלה במיסים, הפחתת הפרשות לפנסיה וצעדים נוספים להזרמת מזילות.
	9.7	4.7%	ערביות להלוואות.
צרפת	45.0	1.9%	הגדלת תקציב הבריאות, הזרמת מזילות דרך מערכת המיסים והביטוח הלאומי, תמיכה בעסקים קטנים ובינוניים גם בדרך של דחיית תשלומי שכירות ועוד.
	300.0	13.0%	ערביות להלוואות.
גרמניה	156.0	4.95%	הוצאות בריאות, סיוע בשכר לעובדים, סיוע לעסקים קטנים ובינוניים, דחיית מיסים וערבויות להלוואות
	822.0	23.9%	ערביות להלוואות
יוון	5.0	2.5%	הוצאות הבריאות, תשלומי העברה, סיוע לעסקים שנפגעו, כולל ערבויות להלוואות
	1.0	0.5%	להלוואות למימון תשלומי שכר והוצאות נוספות לעסקים
איסלנד	230.0	8.0%	הקלת הלחץ הכלכלי על משקי בית וחברות ולסיוע בשיקום הכלכלה. הפחתת מיסים ותמיכה במשקי הבית ובעסקים שנפגעו, תמיכה בענפי המשק שנפגעו.
אירלנד	8.2	2.0%	תמיכה בעובדים שהכנסתם נפגעה, תמיכה בעסקים והגדלת הוצאות הבריאות.
ישראל	50.0	3.4%	הוצאות בריאות, תמיכה בעסקים ובשוק העבודה (מעסיקים, עצמאיים, עובדים מעל גיל 67).

⁴⁴ להרחבה: שלי לוי, עמי צדיק ואליעזר שוורץ, [כלי מדיניות בתחום התעסוקה שנוקטות מדינות מפותחות בתגובה לנגיף הקורונה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 29 במרץ 2020.

⁴⁵ OECD, [Key country policy responses](#), 2 April 2020. IMF, [Policy Responses to Covid-19](#), March 2020, Accessed: March 29, 2020.

מדינה	הוצאה	מהתוצר	צעדי התמיכה העיקריים
איטליה	30.0	2.1%	ערביות להלוואות, פתרונות מימון דחייה וויתור על הכנסות ומיסים.
	25.0	1.4%	הוצאות בריאות, שמירת מקומות עבודה והכנסות של העובדים, סיוע לעסקים כולל דחיית מיסים והזרמת מזילות
	446.0	0.1%	הוצאות בריאות, סיוע למשקי בית באמצעות שימור הכנסה ותעסוקה, תמיכה בעסקים, דחיית מיסים. כולל ערבויות להלוואות. הממשלה מתכננת להגדיל את היקף חבילת הצעדים. יש לציין כי בדצמבר 2019 החליטה הממשלה על תוכנית כלכלית, עקב האטה במשק, בהיקף של 26 טריליון יו, מתוכה 7.6 טריליון יו בהוצאה ישירה (1.4% מהתוצר).
קוריאה	36.7	1.9%	תמיכה במערכת הבריאות, תשלומי העברה למשקי בית ותמיכה בעסקים, דחייה והנחה בתשלומי מיסים, תמיכה בעסקים קטנים ועובדים עצמאיים, תמיכה בענפים העיקריים שנפגעו (תיירות, אירוח ועוד).
	104.1	5.4%	הלוואות וערבויות להלוואות.
לוקסמבורג	1.75	2.8%	חבילת צעדים פיסקליים: תשלומים לעובדים שנפגעו, דחיית מיסים ותמיכה בעסקים.
	8.0	12.5%	הזרמת מזילות לעסקים שנפגעו ולענפים שנפגעו, כולל ערבויות.
הולנד	15.6	2.0%	השתתפות בעלות שכר העובדים, תמיכה בסקטורים שנפגעו, תמיכה בעובדים העצמאיים, תשלומי אבטלה, סיוע לעסקים, דחיית מיסים וערבויות להלוואות.
	12.1	4.0%	הוצאות הבריאות, תמיכה בעובדים, הקלה ודחיה במיסים.
נורבגיה	84.0	2.4%	תשלומי אבטלה וסבסוד משכורות, חיזוק מערכת הבריאות, שינוי דחייה במערכת המס (כולל הפחתת שיעור המע"מ מ-12% ל-8%), סיוע כספים לעסקים לממן הוצאות קבועות, אפשרות לקיח הפסדים בין שנים, הזרמת מזילות וסבסוד תחבורה אווירית.
	116.0	2.8%	ערבויות להלוואות.
פולין	66.0	2.9%	תמיכה בבתי חולים, סיוע לשכירים, עצמאיים ומעסיקים שנפגעו, דחיית מיסים ואפשרות קיזח עם שנת 2021
	75.0	3.2%	ערבויות להלוואות.
פורטוגל	5.2	2.5%	דחיית מיסים והעברות דרך הביטוח הלאומי לתמיכה בשכירים, עובדים עצמאיים, מעסיקים, מבודדים וחולים.
	3.0	1.4%	ערבויות להלוואות.
סלובקיה			ממשלה חדשה הושבעה ב-21 במרץ 2020, עדיין אין תוכנית. שוקלים צעדים כמו דחיית מיסים, סיוע לעובדים ולעסקים שנפגעו, דחיית תשלומי הלוואות וצעדים בירוקרטיים בשוק העבודה.
	2.4	5.0%	סבסוד שכר לעובדים ששכרם ירד ב-25% לפחות, סיוע לפנסיונרים, לסטודנטים ולמשפחות, מימון הקפאת תשלומי ביטוח לאומי לעסקים בתקופת המשבר, דחיית תשלום מס חברות בשנתיים ללא גביית ריבית והגדלת הוצאות בריאות אם ידרש. בנוסף, הפחתת מחיר החשמל לתקופה של שלושה חודשים.
סלובניה	0.6	1.2%	ערבויות להלוואות לעסקים קטנים ובינוניים.
	23.2	1.9%	הגדלת תקציב הבריאות, חוקי עבודה זמניים, תשלומי אבטלה לעובדים שנפגעו, תשלומים לעצמאיים שנפגעו, תמיכה בעסקים ובענף התיירות והתעופה.
ספרד	100.0	7.8%	ערבויות להלוואות. (ישקלו להגדיל את הסכום ל-200 מיליארד)
	516.0	10.2%	סבסוד משכורות לתקופה זמנית לנפגעים בשוק העבודה, תמיכה בעסקים קטנים ובינוניים, תמיכה בסקטורים של תרבות וספורט. ערבויות להלוואות לתמיכה בחברות תעופה ובסוכנויות יצוא.
שוודיה	130.0	2.6%	ערבויות להלוואות לעסקים קטנים ובינוניים.
	42.0	6.0%	תמיכה בשוק העבודה (שכירים, עצמאיים ומעסיקים) באמצעות סבסוד שכר ותשלומי אבטלה, דחיית מיסים, סיוע לענפים שנפגעו. חלק עדיין לא אושר.
שווייץ	20.0	2.9%	ערבויות להלוואות
	75.0	1.7%	תמיכה במשקי בית שנפגעו, דחיה והקלה במיסים, תמיכה בחברת התעופה והקלות בשוק העבודה.
תורכיה	25.0	0.6%	ערבויות להלוואות.
	41.5	1.9%	תמיכה במערכת הבריאות, תמיכה בעסקים ובנקקים, דחיית מיסים ועוד.
בריטניה			

מדינה	הוצאה	מהתוצר	צעדי התמיכה העיקריים
ארה"ב	330.0	14.9%	הלוואות וערבויות להלוואות.
	1,254	5.9%	תמיכה במשקי בית, עובדים, ביטחון סוציאלי, דחיית מיסים, מענקים, הלוואות בריבית נמוכה, תמיכה בעסקים קטנים ובינוניים.
	981.0	4.6%	

* בצ'ילה הסכום במיליארדי דולר.

4.2 כלי מדיניות מוניטרית

לוח 7 מציג את עיקרי פעילות הבנקים המרכזיים והמדיניות המוניטרית במדינות ה-OECD.

לוח 7 – עיקרי כלי המדיניות המוניטרית במדינות ה-OECD⁴⁶

המדינה	עיקרי המדיניות המוניטרית
אוסטרליה	הורדת שער הריבית ב-0.25 נקודות האחוז מ-0.5% ל-0.25%, הקמת גופים פיננסיים למתן אשראי למערכת הבנקאית לתמיכה בעסקים קטנים ובינוניים, הפחתת יתרות הנכסים שבידי הבנקים אל מתחת למינימום הנדרש, הבנק המרכזי בתיאום עם הבנק המרכזי האמריקאי (להלן: הפד) קבע הסדר להמרת המטבע ביחס לדולר.
בלגיה	הבנק המרכזי יזרים לבנקים 1 מיליארד יורו והודיע על מדיניות אנטי מחזורית.
קנדה	הבנק המרכזי הוריד את הריבית בארבעה שלבים מ-1.75% ל-0.25%, הרחבת תוכנית רכישת אג"ח, דחיית תשלומי משכנתאות, תוכנית להזרמת מזילות לשווקים הפיננסיים לתמיכה במימון המגזר העסקי.
שווייץ	מדיניות מוניטרית מרחיבה, השארת הריבית ברמה שלילית של -0.75%, הזרמת מזילות למערכת הפיננסית באמצעות עסקאות החלף והסכם עם הפד להמרת דולרים.
צ'ילה	הורדת שער הריבית ב-0.75 נקודות האחוז ל-1% ולאחר מכן ל-0.5%. חבילת סיוע פיננסית לבנקים והקלות בהזרמת מזילות להקלה על משקי הבית והעסקים.
צ'כיה	הורדת שער הריבית במספר שלבים ל-1%.
גרמניה	תכנון להורדת יתרות הנכסים כנגד ההון.
דנמרק	העלאת שער הריבית ב-0.15 נקודות האחוז ל-0.6%, הפחתת הדרישה להחזקת ההון בבנקים, בשיתוף עם הפד - סיוע בהמרה של המטבע בעסקאות הלוואות, דחיית בתשלומי משכנתאות.
ספרד	עדיין לא ננקטו צעדים מוניטריים.
אסטוניה	הורדת יחס ההון ושחרור של 110 מיליון יורו למשק.
האיחוד האירופי	הקלה בדרישת הביטחונות על מנת להגדיל מזילות, בנקים מרכזיים שמפוקחים על ידי הבנק המרכזי האירופאי, יורשו לפעול באופן זמני מתחת לרמת ההון המינימלית הקבועה, גמישות בפקוח על מתן הלוואות, חיזוק התוכנית לרכישת נכסים, תוכנית חירום זמנית למגיפה שבה ירכשו ניירות ערך פרטיים וציבוריים בסך 750 מיליארד יורו שהם 7.3% מהתוצר באזור היורו.
צרפת	שחרור מאגרי הון והרחבת הגישה למימון של חברות קטנות על ידי הבנק המרכזי.
בריטניה	הורדת שער הריבית ל-0.1%, הזרמת מזילות לשווקים, הקלה בדרישות יחס ההון.
יוון	פעולות לתמיכה כלכלה ולהזרמת מזילות בשיתוף עם הבנק האירופאי.
אירלנד	הפחתת הדרישה להחזקות הון לצורך שחרור הון לצורכי אשראי.
איסלנד	הורדת שער הריבית במספר שלבים מ-2.75% ל-1.75%, הפחתת חובת ההחזקות ביחס להון.
ישראל	רכישת אג"ח ממשלתיות בשוק המשני, הורדה בדרישות החזקת ההון, עסקאות ריפו ועסקאות החלף. ב-6 באפריל הודיע בנק ישראל על הפחתת הריבית מ-0.25% ל-0.1% ובנוסף על תוכנית הלוואות חדשה שתופעל עד סוף חודש מאי 2020 ותסתכם ב-5 מיליארד ש"ח. לפי התוכנית, יוענקו הלוואות יוענקו לבנקים שלוש שנים בריבית קבועה (0.1%) לפי תבחנים שיפורסמו בחוזר שיועבר לבנקים.
איטליה	אפשרות להפחתה בחובה מינימלית בהחזקת הון.
יפן	הקלות כספיות בשלושה מהלכים: 1. רכישת תעודות סל. 2. הקלה על מימון תאגידי באמצעות: א. הגדלת הגבול העליון לרכישת אג"ח לצרכן. ב. הלוואות כנגד חוב תאגידי. 3. רכישות אג"ח ממשלתיות ואספקת כסף אמריקאי.
קוריאה	הרחבות בשוק הפיננסי, הקמת קרנות לייצוב בשוק אג"ח ובשוק המניות.

⁴⁶ OECD, [Key country policy responses](https://www.oecd.org/key-country-policy-responses/), 2 April 2020.

המדינה	עיקרי המדיניות המוניטרית
הולנד	שחרור הון להזרמת הלוואות, הפחתת חובת החזקת הון.
נורבגיה	הורדת הריבית ב-0.5 נקודות האחוז ל-1%, צמצום חובת החזקת נכסים כנגד הלוואות והסכם עם הפד בנוגע להמרת דולרים.
ניו-זילנד	הורדת הריבית ב-0.75 נקודות האחוז ל-0.25%, דחיית תוכנית להעלאת שיעור החזקת הנכסים כנגד הלוואות, צעדים לאספקת מזילות לבנקים, הסכם המרה עם הפד ביחס לדולר, רכישת אג"ח ממשלתיות, דחיית תשלומי משכנתאות.
פולין	הורדת הריבית ב-0.5 נקודות האחוז ל-1%, אספקת מזילות לבנקים, הורדת יחס הרזרבה, רכישת ניירות ערך בשוק המשני, תוכנית למתן מימון להלוואות בנקאיות, הורדת דרישות החזקת ההון בבנקים, אמצעים לחלוקת הפסדי אשראי לתקופה ארוכה, רכישת אג"ח ממשלתיות.
פורטוגל	הפחתה בדרישות החזקת ההון, הארכת משך הזמן לפירעון הלוואות
שבדיה	הגמשת החזקת ההון כנגד הלוואות, הגדלת רכישת ניירות ערך על ידי הבנק המרכזי, הסכם המרה עם הפד ביחס לדולר, איסור חלוקת דיבידנדים לצורך שימוש ברווחים לחיזוק ההון
תורכיה	הבנק המרכזי יספק מזילות לבנקים באמצעות: מכרזי ריפו. הפחתת מגבלות המזילות. הורדת יחס החזקת ההון.
ארה"ב	רכישת ני"ע מגובי משכנתאות ללא הגבלה, הזרמת מזילות לשווקים, הקמת גופי מימון והתערבות פעילה בשוק אג"ח, הסדרי מזילות זמניים, הסדרים עם בנקים מרכזיים בעולם בעניין המרת דולרים בשווקי המימון, דחיית תשלומי משכנתאות.

הבנק המרכזי בארה"ב הרחיב את הזרמת האשראי למשק במטרה להגדיל את המזילות ולשפר את התפקוד השווקים הפיננסיים. ב-23 במרץ הודיע הבנק על רכישת אג"ח ממשלתיות ואג"ח מגובות משכנתאות בכל סכום שידרש על מנת לשמור על תפקוד המערכת. בעבר הודיע הבנק כי ירכוש 500 מיליארד דולר אג"ח ממשלתי ולפחות 200 מיליארד דולר אג"ח מגובה משכנתאות. בנוסף, הודיע הבנק כי יתמוך בזרימת אשראי למעסיקים, לצרכנים ולעסקים באמצעות תוכניות חדשות במימון של עד 300 מיליארד דולר ועוד 30 מיליארד דולר על ידי קרן היציבות החליפית (ESF). הבנק הודיע כי יקים גופים למתן אשראי לצרכנים ולעסקים בשוק הראשוני והשניוני ולמתן אשראי לרשויות המקומיות.⁴⁷

הבנק המרכזי בבריטניה – ב-11 במרץ הופחתה הריבית ב-0.5 נקודות אחוז מ-0.75% ל-0.25%. ב-19 במרץ הפחתה בריבית שוב ל-0.1%. בנוסף, הוועדה המוניטרית המייעצת הודיעה כי הבנק יגדיל את הזרמת המזומנים למשק ב-445 מיליארד ליש"ט (מ-200 מיליארד ליש"ט ל-645 מיליארד ליש"ט). 435 מיליארד ליש"ט על ידי רכישת אג"ח ממשלתיות ו-10 מיליארד נוספים על ידי רכישת אג"ח קונצרניות. הזרמת המזומן לשווקים תיעשה במספר שלבים. בנוסף, הבנק מציע הלוואות זולות לבנקים על מנת שאלו יוכלו לתת הלוואות בריבית נמוכה לעסקים ולצרכנים. הוועדה אף הודיעה על הורדת יחס הרזרבה שהבנקים נדרשים להחזיק.⁴⁸

5. סיכום: השפעות המשבר על הכלכלה

5.1 השוואה למשבר 2008

כלכלת ישראל חוותה כמה משברים בעשרות השנים האחרונות, לרבות משבר כלכלי בתחילת שנות ה-2000 והמשבר הכלכלי העולמי בשנת 2008. במשברים אלו חלה, מסיבות שונות, ירידה חדה בביקושים בארץ ובעולם, ומטרת המדיניות הכלכלית היתה העלאת ביקושים באמצעות הרחבה פיסקלית ומוניטרית.

⁴⁷ Board of Governors of the Federal Reserve System, [press release](#), March 23, 2020.

⁴⁸ House of Commons, [Coronavirus: Effect on the economy and public finances](#), March 27, 2020, UK

המשבר הנוכחי שונה – בגין הסגרים חלק גדול מהעסקים מושבת או פועל חלקית, ולכן נסיון להעלות את הביקושים לא יועיל, והמטרה היא בעיקר **סיוע להישרדות של משקי בית ועסקים בתקופת המשבר**.

משבר הקורונה הנוכחי נוצר מסיבה חיצונית למערכת הכלכלית, התפרצות מגפה חדשה פגעה בבריאות, הובילה לצורך בהסגרים ולהשבתה חלקית של הכלכלה על רוב תחומיה. לעומת זאת, המשבר בשנת 2008 נגרם מגורם פנימי במערכת במדינות שונות – משבר אשראי שהתחיל בשוקים הפיננסיים – השפיע על הכלכלה הריאלית, הוביל לירידה בביקושים וכך גם חילחל לישראל, בעיקר בשל הירידה החדה בסחר העולמי. לוח 8 להלן מציג את המשותף והשונה במצב המשק במשבר הנוכחי לעומת המשבר בשנת 2008.

לוח 8 – המשותף והשונה במצב המשק במשבר הנוכחי לעומת המשבר בשנת 2008⁴⁹

משתנה	ערב משבר 2008	ערב המשבר הנוכחי
אמינות המערכת הפיסקאלית	- לפני המשבר ירד יחס חוב-תוצר משיעור של 92.9% בשנת 2003 ל-77% בשנת 2008. כתוצאה מכך, ירדה פרמיית הסיכון והשתפר דירוג האשראי של ישראל. - העברת התקציב הדו-שנתי ביולי 2009 יצרה ודאות בנוגע למדיניות הפיסקלית. תוצאה: מדיניות פיסקאלית א-מחזורית, קרי גידול בגרעון בגין הירידה בהכנסות המדינה ("מייצב אוטומטי"), ללא גידול ניכר בהוצאה הציבורית.	- שיעור הגירעון מהתוצר בשנת 2019 גבוה יחסית ליעד, למרות שמדובר בשנה בה היתה צמיחה של 3.5%. - יחס חוב תוצר בשנת 2019 עמד על 59.9%, שפל היסטורי המאפשר הרחבה פיסקלית. - הכנסות עתידיות לקרן הגז יאפשרו החזר מהיר של הגידול החד בחוב הממשלתי. תוצאה: הירידה החדה ביחס חוב-תוצר בעשור האחרון מאפשרת הרחבה פיסקלית עם סיכונים פיננסיים מועטים.
אמינות המערכת המוניטארית	- אינפלציה נמוכה יחסית בשנים 1999 עד 2007 ברמה של 1.6% בשנה, נתון שיכול להעיד על מדיניות מוניטארית אמינה. - ריבית של 4.25% ערב המשבר. - זרבות מט"ח נמוכות יחסית. תוצאה: יציבות המחירים אפשרה לבנק ישראל לבצע מדיניות מוניטארית מרחיבה ביותר, לרבות הורדת ריבית חדה, רכישת מט"ח ורכישת אג"ח.	- אינפלציה נמוכה בשנים האחרונות העשויה להעיד על אמינות המדיניות המוניטארית. - ריבית של 0.25% ערב המשבר אשר תקשה על הורדת ריבית חדה. - זרבות מט"ח גבוהות מאוד מאז המאפרות הגדלת המזילות בשוק המט"ח.⁵⁰ תוצאה: יציבות מחירים תאפשר לבנק ישראל להגדיל מזילות במשק באמצעים שונים, גם ללא הפחתת ריבית חדה.
חשבון שוטף ותוצר	- בשנים 1999 עד 2007 עודף בחשבון השוטף כאחוז מהתוצר, אשר ייצב את כלכלת ישראל ערב המשבר. - ירידה בפעילות ענפים עתירי יבוא (צריכת מוצרים בני קיימא והשקעות) לעומת עלייה בפעילות ענפים עתירי ערך מוסף מקומי גבוה (היי-טק, השקעות בבנייה וצריכה). התוצאה: במהלך המשבר שיעור הירידה ביבוא היה גבוה לעומת שיעור הירידה ביצוא ולכן העודף בחשבון השוטף עלה באופן חד וחלה עלייה מתונה בתוצר.	- בשנים האחרונות הצמיחה היתה יציבה יחסית ובחשבון השוטף היו עודפים. - צמיחת הכלכלה נבעה בעיקר מגידול בצריכה הפרטית ומיצוא השירותים (בעיקר הייטק). התוצאה: המשבר צפוי לפגוע פחות בישראל לעומת מדינות אחרות בגין פעילות נרחבת של ענפים עתירי טכנולוגיה הממשיכים בייצור וביצוא.

⁴⁹ להרחבה: אילנית בר, עמי צדיק, [התמודדות ישראל עם המשבר הכלכלי ואתגרים לעתיד](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מאי 2010

⁵⁰ להרחבה: ויקטור פתאל, איתמר מילרד, [השלכות התחזקות השקל על המשק וניתוח כלי מדיניות](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מרץ 2017. זרבות המט"ח בישראל מהתוצר היו ב-2016 כ-31%, במקום השלישי לאחר שווייץ (91%) וצ'כיה (41%).

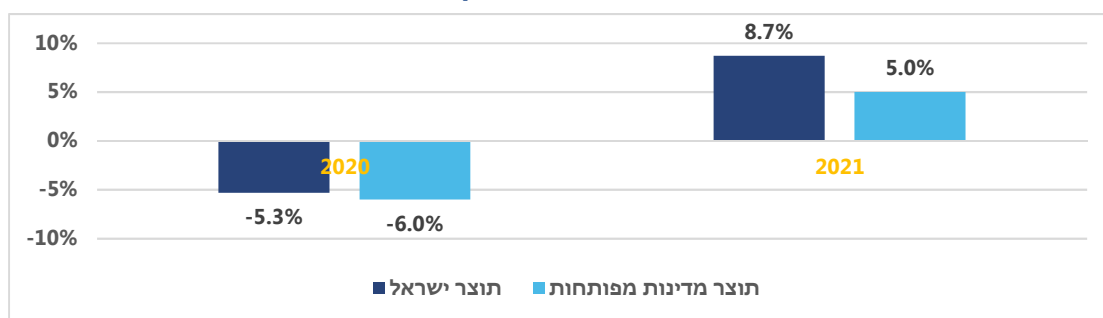
משתנה	ערב משבר 2008	ערב המשבר הנוכחי
המערכת הפיננסית	- מערכת בנקאית שמרנית יחסית. - פיזור תיק האשראי בין ענפי המשק. התוצאה: חשיפה נמוכה יחסית לנכסים "רעילים" ⁵¹ בחו"ל.	- מערכת בנקאית שמרנית יחסית. - פיזור תיק האשראי בין ענפי המשק. התוצאה: רפורמות בשנים האחרונות הובילו למערכת יעילה מבוצרת וחסונה יותר.
יציבות פוליטית	- המשבר אירע במערכת בחירות וממשלת מעבר (בחירות לכנסת נערכו ב-10 בפברואר 2009). - תקציב 2009 אושר ביולי 2009, במחצית הראשונה של 2009 היה תקציב המשכ. התוצאה: ניהול המשבר נעשה באופן טוב למרות קיומה של ממשלת מעבר והקמת ממשלה חדשה.	- המשבר אירע לאחר שלוש מערכות בחירות ועדיין לא קמה ממשלה. - תקציב 2020 הוא המשכ, מבוסס על תקציב 2019 אשר אושר בפברואר 2018 וגובש בסוף שנת 2017. תוצאה: קיים קושי בהרחבה פיסקלית, ללא הקמת ממשלה חדשה או שינוי בחוק יסוד משק המדינה בהתייחס לתקציב ההמשכ.

5.2 השפעות כלכליות עיקריות

ההשפעות הכלכליות של המשבר תלויות בעיקר באורך התקופה בה הנגיף יתפשט ויידרש להשבית חלק מהפעילות הכלכלית. להלן תיאור השפעות עיקריות:

השפעה על הצמיחה: בתרשים 16 להלן מוצגת תחזית כלכלית שפורסמה על ידי חטיבת המחקר בבנק ישראל ב-6 באפריל 2020.

תרשים 16 - תחזית חטיבת המחקר ל-2020–2021⁵²

לפי התחזית הצמיחה בישראל בשנת 2020 תהיה **-5.3%**, ותתחיל התאוששות במחצית השנייה של 2020. בשנת 2021 הצמיחה החזויה היא **8.7%**. שיעור האבטלה במחצית השנייה של 2020 צפוי לעמוד על **8%**. שיעור הגרעון בשנת 2020 צפוי להיות **11%** ויחס חוב תוצר יגיע בסוף השנה ל-**75%**. התחזית מבוססת על הנחות לפיהן הצעדים להגבלת התפשטות הנגיף אכן ישיגו את מטרותם, לא יוטלו מגבלות משמעותיות נוספות מעבר לקיים ב-5 באפריל 2020 והמגבלות להגבלת חלק ניכר מהפעילות הכלכלית יוסרו בהדרגה עד לסוף חודש יוני 2020.

על פי תחזית משרד האוצר הפגיעה במשק תלויה במשך המשבר. לוח 9 מציג את הפגיעה האפשרית בצמיחה ובגירעון בתרחישים השונים.

לוח 9 – הפגיעה בתוצר ובגירעון בתרחישים שונים של משך המשבר⁵³

משתנה	רמת ההשבתה	5 שבועות	8 שבועות	12 שבועות
פגיעה כוללת בתוצר	השבתה חלקית	5.0%	6.8%	8.6%

⁵¹ נכסים מורכבים שמחירם נגזר ממחיר הנדל"ן ורמת הסיכון שלהם בפועל הייתה גבוהה בהרבה מזו שהוערכה מראש.

⁵² בנק ישראל, חטיבת המחקר, [התחזית המקור-כלכלית של חטיבת המחקר](#), אפריל 2020, 6 באפריל 2020.

⁵³ משרד האוצר, אגף התקציבים, מצגת סיוע למשק בהתמודדות עם משבר הקורונה, הוצגה לוועדת הכספים. 26 במרץ, 2020.

17.7%	12.8%	9.3%	השבתה כוללת
8.8%	7.6%	6.5%	השבתה חלקית
15.5%	11.8%	9.3%	השבתה כוללת

גירעון כולל

בנתוני הלוח ניתן לראות כי במצב בו משך המשבר יהיה 12 שבועות וההשבתה במשק תהיה כוללת הפגיעה הכללית בתוצר תהיה בשיעור של 17.7% והגירעון יהיה 15.5%.

לפי ניתוח של ה-OECD, המשמעות של כל חודש במצב של הסגרים והשבתה חלקית של הכלכלות הינה **הפסד תוצר בשיעור של 2% בחישוב שנתי**.⁵⁴

לפי ניתוח ראשוני של המחלקה למחקר כלכלי בהתאחדות התעשיינים בשל הצמצום בהיקף הפעילות בטווח הקצר צפויה פגיעה רבעונית של כ-7 מיליארד ש"ח לכל הפחות, בפדיון התעשייתי. זאת על רקע הירידה במכירות לשוק המקומי ובמכירות ליצוא. הפגיעה בפדיון מהווה אובדן תוצר תעשייתי רבעוני של כ-3 מיליארד ש"ח לכל הפחות, במונחי ערך מוסף. ענפי התעשייה הנפגעים מעסיקים כ-78 אלף עובדים, מהווים כ-21% מסך כוח האדם בתעשייה. שיעור ניכר ממועסקים אלו נמצאים בחופשה ללא תשלום.⁵⁵

צד ההיצע: פגיעה בשרשרת הייצור, החל מעובדים שאינם מגיעים לעבודה ועד מחסור בחומרי גלם לצורך הייצור ואפשרויות המימון. סגירת אמצעי התחבורה המקומיים והתעבורה העולמיים פוגעת בסחר העולמי וגורמת לבעיה באספקת חומרי גלם וחומרי ביניים. בעיית אספקה זו מובילה, אף היא, לסגירת עסקים ומפעלים. בנוסף, סגירת העסקים נגרמה גם בשל צווים ממשלתיים או בשל חוסר פעילות. בעסקים חלה ירידה בפדיון, אולם יש לציין כי עדיין יש להם הוצאות קבועות שאינן תלויות בהיקף הייצור ובמכירות (כמו תשלומי שכירות, ארנונה, תשלומים לעובדים וכדומה), ועל כן נוצרת להם בעיה של תזרימי מזומנים. לפי הנתונים בסעיף 2.4, בישראל כ-4 מיליון מועסקים, ומשמעות של כ-1 מיליון דורשי עבודה הינה שיעור דורשי עבודה של כ-25%. יחד עם זאת, רובם נמצאים בחל"ת וייתכן כי יחזרו לאחר המשבר לעבודה. הנתונים מלמדים שרוב דורשי העבודה הינם בענפים בעלי שכר נמוך יחסית, ועל-כן נראה שצד ההיצע בישראל ייפגע באופן מתון יחסית למדינות אחרות.

צד הביקוש: ירידה חדה בביקוש לסחורות ושירותים. ההנחיות בדבר הישארות בבית משפיעה על היקף הקניות והצריכה. העלייה באבטלה אף היא גורמת לירידה בהכנסות הצרכנים שמצדם מקטינים את הצריכה. גם בשוק העולמי חלה האטה והביקוש למוצרי יצוא של המשק המקומי קטן.

לפי הנתונים שהוצגו בסעיף 2.4, נכון לינואר 2020 היו בישראל כ-3.7 מיליון משרות שכיר והשכר הממוצע היה כ-10,887 ש"ח בחודש.⁵⁶ כלומר, נפח השכר החודשי היה כ-41 מיליארד ש"ח (ובשנה כ-491 מיליארד ש"ח). הגידול החד בכמות דורשי העבודה, מעבר של עובדים רבים במגזר הציבורי לחופשה כפויה (בתשלום על חשבון ימי חופשה, ללא כוונות ושעות נוספות) ועובדים חיוניים מביתם (ללא כוונות ושעות נוספות), מובילה לירידה בנפח השכר וכתוצאה מכך לירידה בצריכה הפרטית השוטפת, ולקושי הולך וגדל של משקי בית רבים לשלם תשלומי משכנתה ושכ"ד (אשר האמירו בעשור האחרון בעשרות אחוזים).

גירעון: המשבר מוביל לירידה חדה בהכנסות המדינה לצד עלייה בהוצאות, וכתוצאה מכך לעלייה בגירעון ובחוב הציבורי. מצד שני, השבתת חלק ניכר מהפעילות במגזר הציבורי מובילה גם לחיסכון תקציבי בגין

⁵⁴ OECD, [Evaluating the initial impact of COVID-19 containment measures on economic activity](#), March 27, 2020.

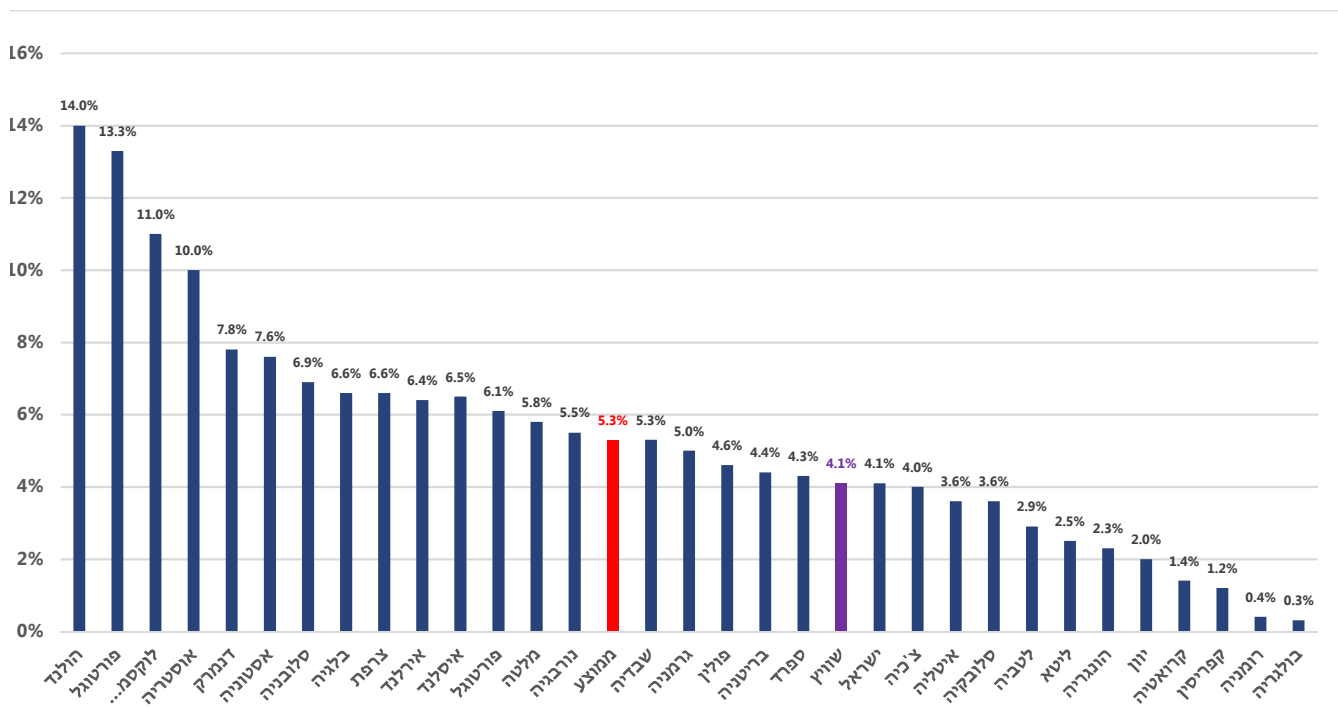
⁵⁵ התאחדות התעשיינים, אגף הכלכלה, אומדן פגיעה בתעשייה הישראלית על רקע התפשטות נגיף הקורונה, 25 במרץ 2020.

⁵⁶ הלמ"ס, [השכר הממוצע ברוטו למשרת שכיר של עובדים ישראלים בחודש ינואר 2020](#), 29 במרץ 2020.

אי תשלום חלק משכר העובדים. יש לציין כי במשבר 2008 חתמה הממשלה על הסכם עם הסתדרות העובדים לפיו העובדים במגזר הציבורי יוותרו על חלק מדמי הבראה לשם הקמת קרן למפעלים במצוקה.

עבודה מרחוק ואוטומציה: ההסגרים הובילו לצורך לעבוד, ללמוד ולצרוך מרחוק תוך שימוש באינטרנט. מצב זה עשוי להאיץ תהליכים קיימים של עבודה מהבית, שעשויה להוביל להתייעלות במשק ולהפחתת זיהומי אוויר וצפיפות בכבישים. בתרשים 17 מוצג שיעור העובדים מהבית מסך העובדים במדינות אירופה.

תרשים 17 – שיעור העובדים מהבית מסך העובדים בישראל ובמדינות אירופה (2018)⁵⁷

בנתונים אפשר לראות כי בשנת 2018 עבדו בישראל מהבית **4.1%** מסך העובדים, בהשוואה לממוצע של **5.3%** במדינות אירופה. מסקר הלמ"ס שבוצע בסוף חודש מרץ 2020 והוצג בתרשים 10 לעיל עלה כי בעקבות המשבר כ-**21%** מסך העובדים בענפים שנסקרו עבדו מהבית, בעיקר בענפי ההייטק (48.9%) והשירותים הפיננסיים (41.4%). נתונים אלו מעידים כי עובדים ועסקים מסתגלים במהרה לעבוד במודל שונה, ונראה שגם לאחר המשבר חלק ממגמה זו תישאר ותתעצם, כגון עבודה מהבית, רכישות מרחוק, קבלת שירותים מרחוק וכדומה. כמו כן, תהליך הגלובליזציה, בו עסקים רבים העבירו ייצור למדינות עם שכר נמוך (בעיקר במזרח אסיה), צפויה להיחלש, ועשוי להיות מעבר מהיר יותר להשקעות באוטומציה ובטכנולוגיות ייצור חדשניים בארץ.

למגמה זו עשויה להיות בעתיד השפעה חיובית על כלכלת ישראל, בשני היבטים (1) **היצע טכנולוגיות חדשניות:** שכן הביקוש לטכנולוגיות המאפשרות שירותים מרחוק ולאוטומציה צפוי לעלות, כמו גם הביקוש לאבטחת סייבר על שימושים אלו, תחומי חדשנות בהם יש לישראל יתרונות יחסיים. (2)

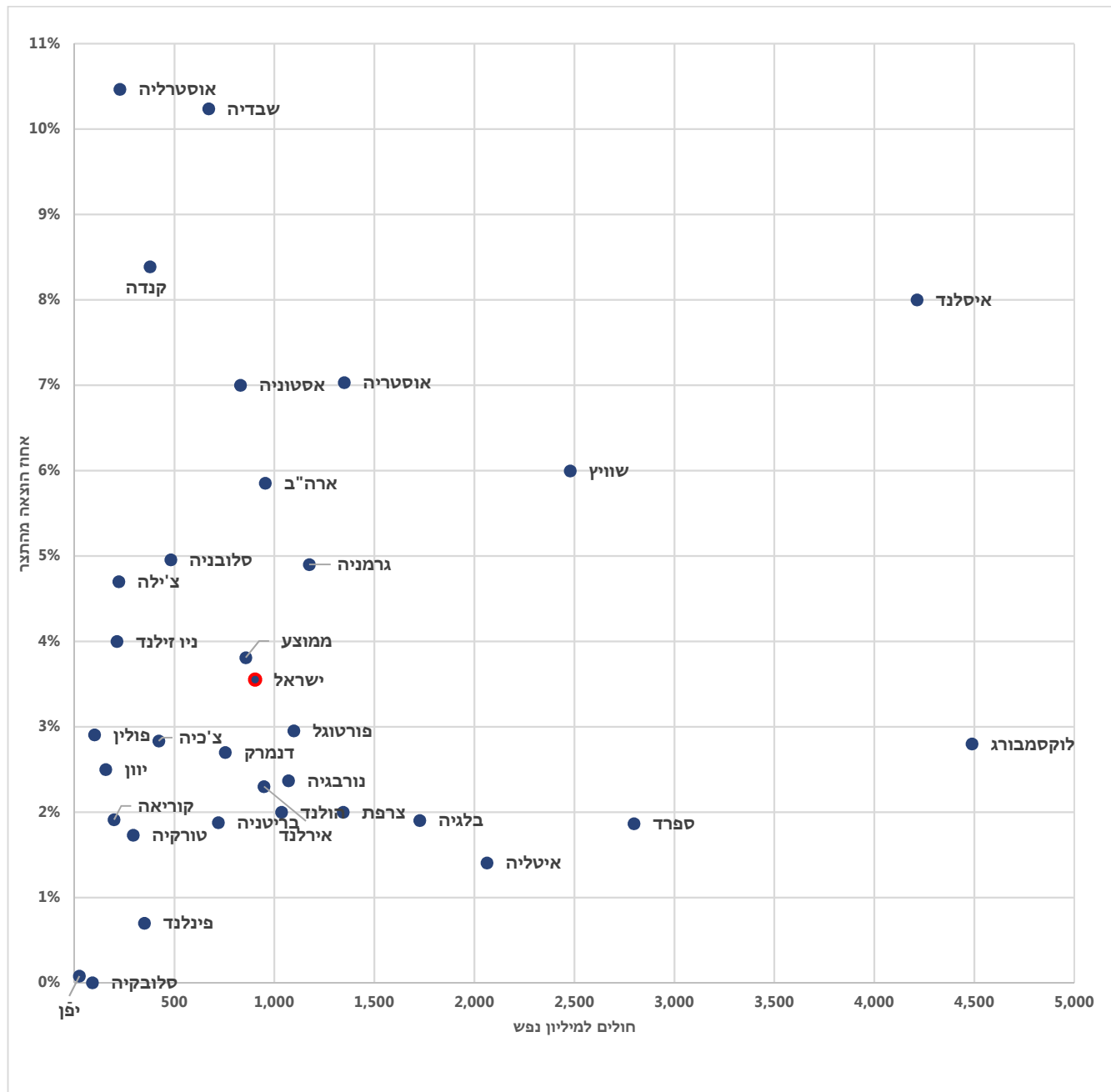
⁵⁷ כנס המכון הישראלי לדמוקרטיה, [להפוך את האתגר להזדמנות - עבודה מהבית](#), 30 במרץ 2020, כיצד מנצלים את המשבר הנוכחי לקידום עבודה מהבית גם ביום שאחרי, פרופ' קרנית פלוג. המקור: Eurostat ואגף שכר והסכמי עבודה במשרד האוצר.

התייעלות במשק: עבודה ורכישות מרחוק ואוטומציה צפויים להביא להתייעלות במשק ולעלייה בפריון, בדומה לקפיצת התייעלות שהתרחשה בשנות ה-90 עקב מהפכת האינטרנט.

5.3 השוואת הצעדים שננקטו במדינות המפותחות

בתרשים 18 להלן מוצג אומדן של משקל ההוצאה הפיסקלית מהתוצר וכמות חולים למיליון תושבים ב-32 מדינות מפותחות.

תרשים 18 – אומדן משקל הוצאה פיסקלית וכמות חולים למיליון נפש במדינות המפותחות⁵⁸

⁵⁸ Patients per million people: WHO, [Coronavirus situation dashboard April 5](#), Accessed: April 5, 2020; Population: OECD.stat, [Demography and Population](#); Expenses of GDP: See Table 4.

מדובר בהוצאה תקציבית ישירה מכלל התוכנית הכלכלית.

מהנתונים ניתן לראות כי בישראל ההוצאה מהתוצר היא **3.6%** ומספר החולים למיליון אנשים הוא כ- **904**, לעומת **3.8%** הוצאה בתוצר וכ- **822** חולים למיליון אנשים בממוצע 26 המדינות שנסקרו. יש לסייג ממצאים אלו שכן הוצאות הממשלה משתנות מעת לעת ומספר החולים משתנה מדי יום.

נספחים

נספח א' – תחלואה ותמותה במדינות ה-OECD, לפי חולים למיליון⁵⁹

מדינה	אוכלוסייה	חולים מאובחנים	חולים מאובחנים למיליון	מתים	שיעור מתים מחולים מאובחנים
לוקסמבורג	607,950	2,729	4,489	31	1.1%
איסלנד	352,722	1,486	4,213	4	0.3%
ספרד	46,733,038	130,759	2,798	12,418	9.5%
שווייץ	8,513,227	21,100	2,478	685	3.2%
איטליה	60,421,797	124,632	2,063	15,362	12.3%
בלגיה	11,403,740	19,691	1,727	1,447	7.3%
אוסטריה	8,837,707	11,920	1,349	204	1.7%
צרפת	66,941,698	89,953	1,344	7,560	8.4%
גרמניה	82,914,191	97,351	1,174	1,479	1.5%
פורטוגל	10,283,822	11,278	1,097	295	2.6%
נורבגיה	5,311,916	5,686	1,070	66	1.2%
הולנד	17,231,622	17,851	1,036	1,766	9.9%
ארה"ב	327,167,434	312,317	955	8,484	2.7%
אירלנד	4,857,015	4,604	948	137	3.0%
ישראל	8,872,943	8,018	904	47	0.6%
אסטוניה	1,321,977	1,097	830	15	1.4%
סך-הכול/ממוצע	1,301,969,697	999,050	767	56,970	5.7%
דנמרק	5,789,957	4,369	755	179	4.1%
בריטניה	66,435,550	47,806	720	4,934	10.3%
שבדיה	10,175,214	6,830	671	401	5.9%
סלובניה	2,070,050	997	482	28	2.8%
צ'כיה	10,626,430	4,475	421	62	1.4%
קנדה	37,058,856	14,018	378	233	1.7%
פינלנד	5,515,525	1,927	349	28	1.5%
טורקיה	81,407,211	23,934	294	501	2.1%
ליטא	2,801,541	811	289	12	1.5%
לטביה	1,927,170	533	277	1	0.2%
אוסטרליה	24,992,860	5,687	228	35	0.6%
צ'ילה	18,751,405	4,161	222	27	0.6%
ניו-זילנד	4,885,500	1,039	213	1	0.1%
קוריאה	51,635,256	10,237	198	183	1.8%
יוון	10,725,886	1,673	156	70	4.2%
פולין	38,413,139	3,834	100	84	2.2%
סלובקיה	5,446,771	485	89	1	0.2%
הונגריה	9,767,600	733	75	34	4.6%
יפן	126,443,180	3,139	25	77	2.5%
מקסיקו	125,327,797	1,890	15	79	4.2%

מהנתונים בלוח אפשר לראות שב ישראל שיעור החולים למיליון אנשים נכון ל-5 באפריל 2020 היה **904**, בהשוואה ל-**767** ב-36 מדינות ה-OECD. שיעור המתים מהחולים היה **0.6%** בהשוואה ל-**5.7%** ב-36 מדינות ה-OECD.

⁵⁹ Cases, Deaths: WHO, [Coronavirus situation dashboard April 5](https://covid19.who.int/situation-dashboards). Population: OECD.stat, [Demography and Population](https://data.oecd.org/population/). Accessed: April 5, 2020

נספח ב' – תחלואה ותמותה בעולם לפי מדינות OECD ויתר המדינות

מדינה	חולים		מתים		אוכלוסייה במיליונים		חולים למיליון	מתים מחולים
	מספר	אחוז	מספר	אחוז	מספר	אחוז		
מדינות ה-OECD	999,050	81.5%	56,970	83.3%	1,302.0	16.9%	767	5.7%
יתר המדינות	227,472	18.5%	11,449	16.7%	6,413.6	83.1%	35	5.0%
כל המדינות	1,226,522	100%	68,419	100%	7,715.6	100%	159	5.6%

מהנתונים המוצגים בלוח אפשר לראות כי נכון ל-5 באפריל 2020 אובחנו כ-1.2 מיליון חולים בנגיף הקורונה ב-207 מדינות, ומתו מהמחלה כ-68.4 אלף אנשים. **משקל החולים המאובחנים בנגיף הקורונה במדינות ה-OECD מכלל החולים בעולם היה 81.5% ומשקל המתים היה 83.3%, כאשר משקל מדינות ה-OECD מסך האוכלוסייה ב-207 המדינות הוא 16.9%.**

שיעור החולים למיליון נפש בעולם עמד על 159, במדינות ה-OECD 767 וביתר המדינות 35. שיעור המתים מהחולים בעולם היה 5.6%, במדינות ה-OECD היה 5.7% וביתר המדינות היה 5.0%.